

4

امن ۽ انساني حق

ترتيب: ارشاد لغاري

سي پي سي ايس

سينٽر فار پيس اينڊ سول سوسائٽي
B-98 قاسم نگر-قاسم آباد، حيدرآباد

Ph: +92-22-2904408, +92-22-2652401, Fax: +92-22-2652401
cps.sindh@hotmail.com

امن
ع
انساني حق

ترتيب: ارشاد لغاري

CPCS

سڀ حق ۽ واسطا اداري وٽ محفوظ

ڪتاب جو نالو:	امن ۽ انساني حق
موضوع:	روشن خيال تعليمي سلسلو
ترتيب:	ارشاد لغاري
ڪمپوزنگ:	سليمان سميجو
سال:	مئي 2007 ع
چپائيندڙ:	سي پي سي ايس
مُلھ:	چاليھ روپيا

(سڪ پريت، سنڌ ڪوآپريٽو ڳوٺاڻا پورهيت
تنظيم جي اخلاقي سهڪار ۽ ٿورن سان)

All Rights Reserved

Book Title:	Peace & Human Rights
Subject:	Civil Society Education Series-4
Complied by:	Irshad Laghari
Year:	May 2007
Curtesy:	Sindh Rural Workers Co-Operative Organization (SRWCO)
Published by:	CPCS

سي پي سي ايس جي پبليڪيشن آفيسر منير چانڊيي چپائي پڌرو ڪيو.

ارپنا

سنڌ ۾ انساني حقن جي تصور کي متعارف
ڪرائيندڙ ۽ سڄي ڄمار ان لاءِ عملي جاکوڙ
ڪندڙ سنڌ جي هڪ خاموش مجاهد
چانڊيي منير احمد جي نالي، جنهن
”سِڪ پريت“ جهڙي تنظيم جو بنياد وجهي
سنڌ ۾ سماجي ترقيءَ جا جديد تصور ڏنا

_ ارشاد لغاري

امن ۽ انساني حق

سمورن معاشرتي لاهن چاڙهن ۽ سماجي اوسر جي طويل تجربن کانپوءِ اها ڳالهه مجموعي اتفاق سان سامهون اچي چڪي آهي ته ان وقت تائين عالمي امن جو خواب مڪمل نٿو ٿي سگهي. جيستائين اسين انتظام جي هر اداري کي سماجي انصاف سان سلهاڙي ان کي انساني حقن جو پابند نٿا بڻايون. تمام وڏي افسوس سان چوڻو ٿو پوي ته اڄ شعور جي بلندين تي پهچڻ جي دعويٰ دار دنيا، ان بلڪل سادي ۽ بنيادي حقيقت کان انحراف ڪندي هڪ اهڙي پونچال ۾ جڪڙجي چڪي آهي. جتي هاڻ عالمي پائيداري ۽ سهڪار بدران فقط ۽ فقط نفرتون، جنگيون، استحصال ۽ بدامنيءَ جي اها باهه ٻرندي نظر اچي ٿي جنهن عالمي انساني ترقي ۽ بقا جي ڦلواڙي اُجاڙي ڇڏي آهي. اها باهه جنهن کان هاڻ دنيا جي ڪابه ڪنڊ محفوظ نه رهي آهي، پوءِ پل جوان جي شڪل و صورت ڪٿي مختلف هجي، پر سوال هر ننڍي کان ننڍي ۽ وڏي کان وڏي طاقتور رياست جي عوام وٽ اهو ئي آهي ته ڇا هاڻ هن دنيا ۾ امن لاءِ ڪوبه امڪان باقي نه رهيو آهي؟ ڇو ته هن عالمي جنگين کانپوءِ دنيا امن لاءِ جيڪي ادارا قائم ڪيا يا انسانن جا جيڪي بنيادي حق تسليم ڪيا ويا سي هاڻ جڏهن ماضيءَ جو قصو ۽ فقط ڪاغذي ٿيا

ويجي بچيا آهن تڏهن هڪ سوال اهو به سامهون آيو آهي ته ڇا دنيا کي هاڻ امن لاءِ وري ڪي نوان عالمي ادارا يا معاهدا گهرجن؟ ڇا پراڻن قولن، واعدن ۽ فڪرن جي ڪابه اهميت نه رهي آهي؟ اهي سڀ سوال اڄ جي دؤر جا سڀ کان وڏا سوال آهن ۽ سول سوسائٽيءَ جي هر حلقي ۾ پنهنجي پنهنجي نوعيت سان بحث هيٺ آهن.

سنڌ به جيئن ته ان عالمي سماج جو هڪ حصو آهي سو ان ۾ به اهڙا سوال پنهنجي حساب ۾ ان ڪري به وڌيڪ بحث هيٺ آهن جو هي خطو دنيا جي انهن خطن ۾ شمار ٿئي ٿو جتي انساني حقن جون سڀ کان وڌيڪ پيچڪڙيون ٿين ٿيون. جتي بدامني پنهنجين انتهاڻن کي چُهِي چڪي آهي، ماڻهو هر طرف غير يقيني، عدم تحفظ ۽ اڪيلائيءَ جو شڪار نظر اچن ٿا. ڪوبه قانون يا قانو هتي عمل هيٺ نظر نٿو اچي، خبر ئي ڪانه ٿي پوي ته آخر رياست ڏکويل ماڻهن کان ايئن لاپرواهه ۽ اوڀري ڇو آهي؟ خود پاڪستان جو اهو آئين جنهن ۾ هر حوالي سان سماجي انصاف جي قيام واداري ۽ سماجي برابري جي خاتمي جو يقين ڏياريل آهي، هاڻ ايترو ته بگاڙ جو شڪار ٿي چڪو آهي جنهن ۾ هڪ شهريءَ کي پنهنجي عزت ۾ ڀڙي جياپي واري گهٽي ڳولڻ لاءِ وڏا ڪشت ڪاٽڻا پون ٿا پر اها گهٽي نظر ئي نٿي اچي. ڇو ته اسين جنهن سماج ۾ رهون ٿا اتي انسان جي سياسي، سماجي، انساني ۽ معاشي حقن جو ته جڙ اڃا تصور ئي نٿو ڪري سگهجي. ان لاءِ جو اهڙي طلب اتي ئي ممڪن هجي ٿي جتي قانون جي ڪا حيثيت هوندي آهي. اسان وٽ ته هر دؤر ۾ فردن جا فرمان رهيا آهن. ان ڪري سنڌ ۾ امن جي تباهي ۽ انساني حقن جي لتاڙ جي تناظر ۾ قاندي موجب ڪنهن فرد تي دانهن داخل ڪرائجي به ته ڪٿي؟ جو هتي انصاف جا سڀ دروازا ٽاڪ ٽاڪ ڪيا ويا آهن، بس عوام کي ڪلعي آسمان هيٺ نٿه ڀڙ ڀڙ ڇڏيو ويو آهي. جن لاءِ ڪوبه چانورو ۽ ڪوبه آسرو نظر ڪونه ٿو اچي. جي نه ته انساني حقن جو عالمي پڌرنامو ته شروع ٿي ان حوالي سان ٿئي ٿو ته هن دنيا ۾ سڀ انسان آزاد، هڪ جهڙو ماڻ، عزت ۽ هڪ جهڙا حق وٺي پيدا ٿيا آهن، پر اسين جڏهن سنڌ تي نظر ڊوڙايون ٿا ته اسان وٽ حالتون اڄ به دؤر جهالت واريون ڏسڻ ۾ اچن ٿيون. هتي “ڏاڍي جي لٺ کي به مٿا” وارو دستور آهي، جنهن ۾ ڪمزور کي ته انسان سمجهيو ٿي نٿو وڃي.

پيل جو ڪٿي انساني حقن جي عالمي پڌرنامي موجب سڀ ماڻهو قانون جي اڳيان هڪ جهڙا آهن ۽ بنا ڪنهن فرق جي هڪجهڙي تحفظ جا مجاز آهن پر عملي طور سنڌ ۾ جيڪو به قانون آهي سو فقط ۽ فقط جاگيردار، وڏيري ۽ سرماييدار جي تحفظ لاءِ نظر اچي ٿو. ۽ اهو عالمي انساني حق جنهن هيٺ اهو تسليم ٿيل آهي ته ڪنهن به ماڻهوءَ کي اذيت، ظلم، غير انساني ۽ توهين آميز سزا جو نشانو نٿو بڻائي سگهجي.

تنهن جي پائمالي جيڪا سنڌ ۾ ٿيندي رهي آهي، ڇا ان جو ڪوئي حساب ڪتاب ڏيڻ وارو آهي؟ اها پوليس جنهن جي پهرين ۽ آخري ذميواري اها بيهي ٿي ته ماڻهن جي جان، مال ۽ عزت جي تحفظ کي يقيني بڻائي سا هتي بيگناهه انسانن سان جنهن غير انساني رويي ۽ تذليل سان پيش ايندي رهي آهي، مظلوم ۽ بي بهج شهرين کي جنهن شرمناڪ تشدد جو نشانو بڻايو ويو آهي ان کي ڏسي ڇا ايئن لڳي ٿو ته اسين به ڪنهن مهذب عالمي سماج جو حصو آهيون؟ ڪنهن به مجرم کي گرفتار ڪرڻ ۽ ان کي عدالت تائين پيش ڪرڻ جو هڪ باقاعده قانو آهي جنهن جي لاءِ پوليس به پابند آهي پر اسان جي معاشري ۾ هر بيگناهه کي پوليس مجرم ثابت ڪري سگهي ٿي. هتي پوليس تائن اندر جيڪي اذيتگاهون آهن تن جو ته تصور ئي پيائڪ آهي، سرعام شهر جي رستن تي شهرين جا اڏ مٽا ڪوڙي، سندن منهن ڪارا ڪري، جئين جا هار پارائي، گڏهن تي چاڙهي سرگس ڪرائيندڙ پوليس کان اڄ ڏينهن تائين ڪنهن اهو پڇائڻو نه ڪيو آهي ته آخر انسانيت جي ان تذليل جو قدم ان ڇو ڪيو آهي؟ هتي پڇاڻي وارن ادارن جي خاموشي به جڻ هڪ ڏٺو جيان آهي، جنهن ۾ سماج جي پيڙيل طبقي جون سموريون دانھون ۽ ڪوڪون سدائين غرق ٿينديون رهيون آهن. وري تائن کان اڳتي جيلن جي صورتحال تائين اچي ٿو ته قيدين جي حالت زار تي اڪيون رت جا ڳوڙها روئين ٿيون. قيدين ته ڇا هتي ته آزاد انسانن جي ساهه تي به پهرو ٿو ڏسجي.

خاص طور عورتن جي حقن جي جيڪا سنڌ ۾ پائمالي ٿي آهي ان سان ته هن خطي جي هزارين ورهين جي تهذيبي ۽ تمدني ورثي جي شناخت ئي مسخ ٿيندي ٿي پائنجي ڪارو ڪاريءَ جي گڏي رسم هجي، قبيلائي خونريزون هجن، جنسي تشدد جا واقعا هجن، پئسن عيوض پرڻا هجن يا ڏنڊ ۾ سڱ ڏيڻ جهڙا سماجي ناسور هر طرف عورت تي شڪار ٿئي ٿي. حد اها آهي ته هتي عوامي نمائندگي ۽ جمهوريت جي دعويٰ دارن کي اهڙن جرڳن جي سرپرستي ڪندي ڏٺو ويو آهي جن ۾ پنجن ورهين جون معصوم نياڻيون ڏنڊ ۾ پوڙهن سان پرڻي واري فتويٰ جو ڪاڇ بڻيون آهن.

عورتن کانپوءِ جيڪا سڀ کان خراب صورتحال آهي سا ٻارڙن جي آهي، ڇاڪاڻ ته هن جاگيرداري سماج ۾ جتي عورت انتهائي غير محفوظ آهي اتي ٻار ڪيئن ٿو محفوظ رهي سگهي. تعليم ۽ صحت جهڙين بنيادي حقن کان وانجهيل ٻارڙا جبري پورهئي کان ويندي جنسي تشدد جو جهڙيءَ ريت شڪار ٿين ٿا ان کانپوءِ ”گلن جهڙا ٻارڙا“ واري مثال تي حيرت ٿئي ٿي ته آخر اهي ڪهڙا معاشرا آهن جتي ٻارڙن کي گل سمجهيو ويندو آهي. اسان جي معاشري جي حقيقت اها آهي ته هتي ٻار فقط ۽ فقط غلام آهي ۽ استعمال جي شيءِ آهي. جنهن تي گهر کان

وٺي گهٽيءَ تائين ۽ گهٽيءَ کان وٺي ڳوٺ ۽ شهر تائين هر ڪنهن جو حڪم هلي ٿو. هر ڪو ان جي تڏليل ڪري ٿو، ان کي چڙهي ٿو. سرن جي بنن کان ويندي قالين جي ڪارخانن تائين، هوٽلن کان ويندي گاڏين جي گيريجن تائين، بوت پالش کان ويندي بيڪرين تائين اسان کي اهي ٻار ٿي پيڙجندي نظر ايندا ۽ انهن جي معصوم اکين ۾ حسرتن جا ڪومائل گلاب پري کان پڌرا هوندا آهن.

مطلب ته سنڌ اندر زندگي مجموعي طور جنهن عذاب هيٺ گذري رهي آهي، ان کي ڏسندي اهو چئي سگهجي ٿو ته هي خطو دنيا جي انهن ئي خطن جي فهرست ۾ شمار آهي، جتي امن ۽ انساني حقن جون سڀ کان وڏيون پيڪڙيون ٿين ٿيون. اهي پيڪڙيون جيڪي هڪ طرف سماج جي طاقتور طبقن کان ته ٻئي طرف خود رياست جي ٻئي قانوني معيار جي صورت ۾ جاري و ساري آهن. جيڪڏهن سنڌ ۾ امن ۽ انساني حقن جي پيڪڙين جي سراسري نشاندهي ڪجي ته ان ۾ اسان کي هيٺين معاملن ۾ اها صاف نظر اچي ٿي.

- حقيقي عوامي نمائندگيءَ جو ڌڪار
- سياسي ۽ معاشي حقن جي پائيمالي
- تعليمي تباهي
- بيروزگاري
- قبيلائي دهشتگردي
- شهري دهشتگردي
- ڪارو ڪاري
- ڌاڙيل ڪلچر
- انتها پسندي
- پوليس آپيشاهي

جيڪڏهن گهڻو گهرائيءَ ۽ جزويات ۾ وڃبو ته اڃا به گهڻو ڪجهه سامهون اچي سگهي ٿو پر مٿي پاڻ جيڪي ڏهه پاسا ڄاڻايا آهن سي سنڌ ۾ امن ۽ انساني حقن جي پائيماليءَ جا ٽلهي ليکي اهي سڀ خد و خال ظاهر ڪن ٿا، جن موجب انساني حقن جي عالمي عدالت ۾ هن معاشري جون ذميوار اختيارين مجرم قرار ڏئي سگهجن ٿيون. هاڻ اچو ته انهن کي هڪ هڪ ڪري سمجهڻ جي ڪوشش ڪريون ته ڪيئن نه سنڌ ۾ جياپو هڪ جنگ مثال آهي.

• حقيقي عوامي نمائندگيءَ جو ڌڪار:

جيڪڏهن اسين سنڌ جي اقتداري ايوانن جو جائزو وٺنداسين ته اهو صاف نظر ايندو، جنهن ۾ هن ملڪ جي وجود ۾ اچڻ واري اول ڏينهن کان وٺي سنڌ جي عوام کي

حقيقي عوامي نمائندگيءَ کان ڄاڻي ٻجهي محروم رکڻ جي ڪوشش ڪئي پئي وئي آهي، جنهن جو سلسلو اڄ ڏينهن تائين جاري آهي. ظاهر آهي جيڪڏهن اهي ادارا، جتي ويٺلن جي اها ذميواري بيهي ٿي ته بهتر عالمي سياسي، سماجي، اخلاقي ۽ انساني قانن قانونن توڙي قدرن کي اپنائين، تن ادارن ۾ جڏهن محڪوم ماڻهن جي حقيقي نمائندگيءَ کي ممنوع قرار ڏنو ويندو ته اسين ڪيئن ان عالمي انساني شعور جو ثمر حاصل ڪري سگهنداسين، جيڪو اسان جي سماج مان پرايڻن کي تڙي ڪڍي ۽ انهن جي جاءِ بهتر ڪرڻ ۽ خوبيون والارين، ۽ اسين هڪ رهڻ جوڳي معاشري کي ترتيب ڏئي سگهون. ان لاءِ ان امر جي بنيادي ضرورت آهي ته هن ملڪ جي اقتداري سرشت ۾ اهي سڀ تبديليون يقيني بڻايون وڃن جن ذريعي هيٺين طبقن مان انتظامي ۽ فيصلا تي قوت وارن فورمز تي نمائندگي اچي سگهي ۽ جيئن ئي اهڙي تبديلي ايندي ته اسين امن ۽ انساني حقن جي بحاليءَ وارو اهو ثمر مائي سگهنداسين، جنهن کان اڃان تائين محروم آهيون.

● سياسي ۽ معاشي حقن جي پائمالي؛

جڏهن ڪنهن به سماج ۾ عوامي نمائندگيءَ کي اقتداري ايوانن ۾ روڪيو ويندو آهي ته ان جو سڌو نتيجو جمهوري قدرن جي لتاڙ ۽ عوام جي بنيادي حقن جي پائماليءَ جي صورت ۾ نڪرندو آهي. اسان وٽ جيئن ته ملڪي ڄمار جا چوڏنهن آنا چور بازاریءَ ۾ گذريا آهن، تنهن ڪري اڄ ڏينهن تائين هن ملڪ اندر اصلي معنيٰ ۾ عوام جا سياسي ۽ معاشي حق بحال نه ٿي سگهيا آهن پر اهڙي بدقسمتي سنڌ جي حصي ۾ ڪجهه سرس آهي. سنڌ جيئن فطرت جي احسان سان پنهنجن وسيلن ۾ مالا مال رهي آهي، ان ڪري هتي ڦورو طبقي جي تنگ به وڌيڪ اڙيل آهي ۽ اهڙي ڦر مار کي جاري و ساري رکڻ واسطي هر دؤر ۾ سنڌ جون سياسي حالتون اهڙي طرز تي رکيون ويون آهن جيئن ماڻهوهر وقت مونجهارن جو شڪار رهن ۽ سندن معاشي حق ڦٽائي سگهجن. پر هاڻ اهو وقت اچي ويو آهي ته سماج جي باشعور طبقن کي ان انساني پلائيءَ کي روڪيندڙ ديوار کي پنهنجي اتحاد ۽ منظم عمل سان ڏاهي پٽ ڪرڻ لاءِ اڳيان وڌڻ گهرجي. جنهن لاءِ عوام منجهه سندن سياسي ۽ معاشي حقن جي شعور لاءِ تعليم ۽ تربيت تي مخصوص ڌيان ڏيڻ گهرجي. ڇو ته عوام ئي اصل قوت آهي، جنهن سان هڪ انصاف تي مشتمل نئين سماج جي اڏاوت ڪري سگهجي ٿي.

● تعليم جي تباهي؛

سنڌ کي امن ۽ انساني حقن جي ثمر کان محروم رکڻ وارين قوتن جي اول ڏينهن کان اها رٿابندي پئي رهي آهي ته ڪنهن به ريت سنڌ ۾ بهتر تعليم ۽

تربيت واري امڪان کي روڪجي. ڇو ته جڏهن ڪنهن به معاشري ۾ بهتر تعليم جا موقعا هوندا آهن تڏهن پيڙيل ۽ محڪوم طبقن جا فرد به پنهنجي سماجي ارتقا ذريعي اڳيان وڌي استحصال خلاف آواز اُٿاري سگهڻ واري اهليت ۽ قوت کي ماڻي سگهڻ واري منزل کي نيٺ هڪ ڏينهن پهچي ٿي ويندا آهن. جنهن کانپوءِ استحصالِي طبقن لاءِ وڌيڪ استحصال ڪرڻ ڏکيو ٿي پوندو آهي ۽ کين عوامي طبقي جا حق بحال ڪرڻا ٿي پئجي ويندا آهن. سو ان سماجي سائنسي حقيقت جي پيش نظر سنڌ ۾ هڪ منظم سازش وسيلي تعليم خلاف مختلف شڪلين ۾ رڪاوٽون کڻيون ڪيون پئي ويون آهن ته جيئن سنڌ پنهنجي تعليمي ارتقا ۾ مٿي منزل کان سدائين محروم رهي. هتي جت، جاهل ۽ جڙتو ڪردارن کي اڳيان آڻي ماڻهن جي اڪثريت جو هڪ حوالي سان تعليم تان ويساهه ڪڍڻ جي عملي ڪوشش ڪئي پئي وئي آهي ۽ اهڙي نموني سنڌ کي تعليم کان محروم رکي ان ۾ هر غير قانوني روش کي جاري رکڻ انساني خوشحاليءَ آڏو بند پڌڻ جي برابر آهي، جنهن کي ڊاهڻو پوندو. سنڌ کي هڪ فعال ۽ جديد قدرن سان ٺهڪندڙ تعليمي نظام جي ضرورت آهي. جنهن جي حاصلات واسطي هر باشعور فرد مٿان اهو انساني ۽ اخلاقي فرض لاڳو ٿئي ٿو ته، پنهنجي حصي جو ڪردار ادا ڪري، ڇو ته اهو طئي آهي ته بهتر تعليم کانسواءِ اسين بهتر انساني معاشرو نٿا ڏي سگهون.

• بيروزگاري:

سنڌ کي هڪ منظم سازش هيٺ تعليم کان محروم رکي پئي طرف ٿوري گهڻي جاکوڙ ۽ پنهنجي پورهئي سان اڳيان آيل نوجوانن کي وري بيروزگاريءَ جي ڌٻڻ ۾ اڇلايو پئي ويو آهي. سنڌ ۾ تمام وڏي انگ ۾ بيروزگاريءَ جو نتيجو زندگيءَ کان بيگانگي، بيزاري ۽ مايوسيءَ جي صورت ۾ نڪتو آهي ۽ تمام تيزيءَ سان خودڪشيءَ ۾ اضافو آيو آهي، جيڪو هڪ تمام وڏو انساني الميو آهي. ان بيروزگاريءَ جو ٻيو خطرناڪ نتيجو معاشري ۾ ڏوهن ۾ واڌارو اچڻ جي صورت ۾ سامهون آيو. هڪ پاسي غربت ۽ بيروزگاري ۽ ٻئي طرف ڏوهن جي عذاب زندگيءَ جي اوسر کي روڪي ڇڏيو آهي ۽ معاشرو وڏي ڳڻتيءَ جي ڳار ۾ آهي. ان ڪري سنڌ ۾ امن جي حاصلات لاءِ اهو پهريون شرط آهي ته ان ۾ روزگار جا وڌ کان وڌ موقعا فراهم ڪري ماڻهن کي مايوسي ۽ ڪاوڙ کان بچايو وڃي. بهتر روزگار - بهتر امن ۽ انساني معاشري جي ضمانت آهي. ان حقيقت کي ڪڏهن به فراموش نه ٿو ڪري سگهجي.

● قبيلائي دهشتگردي:

ڪنهن به معاشري ۾ جڏهن مسلسل بڪ ۽ بدحاليءَ جو دؤر جاري رهندو آهي تڏهن اُتان جي آباديءَ ۾ اندران ٽي اندران هڪ ڪروڙ جنم وٺندو آهي، جنهن جو نتيجو اسهپ، نفرت ۽ انتقام جي صورت ۾ سامهون ايندو آهي، ۽ ماڻهو هڪ ٻئي کي برداشت ڪرڻ ڇڏي ڏيندا آهن. ٿورڙن معاملن تان وڏا تڪرار جنم وٺندا آهن ۽ سنڌ ان حوالي سان وڏي پئماني تي قبيلائي جهيڙن جي صورت ۾ وڌندڙ تڪرارن ۾ پيوڳي رهي آهي. اهي تڪرار جن ۾ وڏي پئماني تي انساني حقن جي لتاڙ ٿي رهي آهي ۽ ماڻهو امن کان محروم آهن. فقط سماجي ناانصافي ۽ حڪمرانن جي لاپرواهيءَ سبب پيدا ٿيا آهن. چو ته هتي حڪمران طبقن ڪڏهن به سماجي انصاف ۽ قانون جي حڪمرانيءَ سان سچائي نه ڏيکاري آهي، جنهن سبب سنڌي معاشرو ڪروڙ ۽ نفرت جي ور چڙهيو آهي ۽ اسان جي آباديءَ جو هڪ وڏو انگ غير محفوظ آهي. سنڌ جي ترقي ۽ امن لاءِ قبيلائي جهيڙا هڪ ناسور مثال آهن، جن کي هر صورت ۾ روڪڻ جي ضرورت آهي. سرڪار جي اها بنيادي ذميواري بيهي ٿي ته اها عوام کي ان باهه کان بچائي، چو ته تحفظ، امن ۽ عزت ڀريو جياپو ماڻهن جو بنيادي انساني حق آهي، جنهن حق کان سنڌ جو عوام محروم رکيو ويو آهي. اسان جي هر سجاڳ فرد تي اهو لازم آهي ته اهو سنڌ ۾ ان قبيلائي دهشتگرديءَ خلاف آواز اُٿاري، جنهن کي هتان جي حڪمرانن بلڪل آزاد ڇڏي ڏنو آهي ۽ نام نهاد سردارن جي رحم و ڪرم تي ڪروڙين عوام سنڌي حق کان وانجهيل آهي.

● شهري دهشتگردي:

جيئن سنڌ جي پهراڙين ۾ قبيلائي دهشتگرديءَ کي چوٽ ڇڏيو ويو آهي تيئن سنڌ جا شهر پڻ اڪيلا ڪري مخصوص مافيا ٽين ۽ گروهن جي رحم ڪرم تي ڇڏيا ويا آهن. اهي گروهه جيڪي پنهنجن مفادن لاءِ امن سان ڪيڏندا رهيا آهن ۽ سنڌ جا شهر مختلف وقتن تي شديد بدامنيءَ ۽ رتو چاڙ مان گذرندا رهيا آهن. اسان جي شهرن کي جنهن حساب سان اڳتي وڌڻ گهرجي ها ان جي اُبتڙ هو پوئتي ويا آهن. مختلف مافيا ٽين آهن، جن سنڌ جي هڪ شهرن کي آکاڙو بڻائي ڇڏيو آهي ۽ اُتي جي روشن خيال، پرامن جمهوري انساني لاڙن سان چاهه رکندڙ آبادي شديد غير يقينيءَ جو شڪار آهي. ظاهر آهي ته جتي جڙتو دوکي باز ۽ شور

چاهيندڙن کي کليل چوٽ هجي اُتي امن جو خواب پورو نٿو ٿي سگهي. ان ڪري اسان تي لازم آهي ته اسين اهڙي رجحان ۽ دادا گيريءَ خلاف اُتي ڪٿا ٿيون.

• ڪارو ڪاري:

سنڌ جي مٿان ٻيو جيڪو قهري وار ٿيو آهي سو “ڪارو ڪاري” جي وارداتن جي حوالي سان آهي. سنڌ پنهنجي تاريخي ۽ تهذيبي شعور جي تناظر ۾ عورت جو بي انتها احترام ڪندڙ سرزمين آهي، پر هي ڪارو ڪاريءَ واري ڪڏي رسم کي وڌائڻ ۾ هتي جي انهن مخصوص حالتن جو ڪردار آهي، جيڪي حڪمرانن پيدا ڪيون آهن. ماڻهن کي ٻڪ ۽ افلاس ۾ ڏڪي انهن کي ذهني ڪرپ ۾ مبتلا ڪيو ويو آهي، نتيجي ۾ ماڻهو ذهني انتشار ۾ اچي اهڙين وارداتن ۾ اچي پيا آهن. ان جرم ۾ ملوث ڪردارن خلاف ڪابه قانوني گرفت نه هجڻ ۽ نام نهاد سردارن جي جرڳن اڳيان حڪومت جي ڪوڙي بيوسي انسانيت سان هڪ تمام وڏو مذاق آهي. ان ناسور مان سنڌ جي جند آجي تڏهن ئي ٿي سگهي ٿي جڏهن سموري سول سوسائٽيءَ جي ترجيحن ۾ ان خلاف اُتي بيهڻ خلاف عملي ايجنڊا هوندي.

• ڌاڙيل ڪلچر:

سنڌ جي امن کي تباهه ڪرڻ ۽ انسانيت جي تڏليل جي حوالي سان ڌاڙيلن کي به سڀ کان وڌيڪ پوڳنائڻ کي جنميو آهي. رياست جي هيٺي ساري قوت جي باوجود آڱرين تي ڳڻڻ جيترو چند ڌاڙيلن جي هستي مستي سمجهه کان ٻاهر آهي. رياست جنهن پنهنجي فورسز کي ڪروڙين عوام کي قابو رکڻ لاءِ تاتي رکيو آهي سا پنهنجي ان قوت کي ڌاڙيلن خلاف حقيقي معنيٰ ۾ استعمال ڪرڻ کان سدائين لاتعلق نظر آئي آهي. ڌاڙيل عنصر سنڌ جي امن سان گڏ پوري معاشي ڍانچي کي تباهه ۽ برباد ڪري ڇڏيو آهي. جنهن معاشري ۾ امن تباهه هجي، معيشت جو ڏيوالو نڪتل هجي اُتي انساني حقن جو قيام ڪيئن ٿو عمل ۾ اچي سگهي؟ ان ڪري اهو لازم آهي ته اهڙن عنصرن جي خاتمي لاءِ عملي اپاءَ ورتا وڃن. سرڪار جيڪڏهن اهڙن عنصرن جي خاتمي لاءِ سنجيده اپاءَ نٿي وٺي ته معاشري جي سجاڳ فردن جو اهو اخلاقي فرض ٿو بڻجي ته اهي سرڪار جي اهڙي روش خلاف عوام، ميڊيا ۽ انصاف جي عدالتن ۾ دانھين ۽ انهن سمورين ڌرين کي وائڪو ڪن جن پنهنجي نٺ ۽ نانگ کي قائم رکڻ واسطي ڌاڙيلن کي پالي رکيو آهي، جڏهن ته سرڪار به انهن سان ڪنهن نه ڪنهن آشيرواد جي صورت ۾ سڌي اڻ سڌي طرح پاڳي پائيوار پئي رهي آهي.

• انتها پسندي:

جڏهن معاشري ۾ رياستي سطح تي نه انصاف مهيا آهي نه روزگار آهي ۽ نه عزت نفس، تڏهن ماڻهو ڪنهن نه ڪنهن متبادل ڏانهن ضرور واجهائين ٿا. سوان خال کي اسان جي معاشري ۾ مذهب جي غلط تشريح ڪندي انتها پسند ڌرين به پنهنجي وٽ وس موجب ڀرڻ جي ڪوشش ڪئي آهي. ماڻهن کي ظلم خلاف آواز اُٿارڻ جي نالي تي انهن ڌرين پاران جيڪا تعليم توڙي مخصوص تربيت ڏني وئي آهي، سا هڪ معتدل ۽ منصف سماج بدران انتها پسنديءَ ڏانهن وڌيڪ مائل آهي. جنهن سان ڀڄڻ انساني پائيداري واري سفر ۾ تضاد ۽ وچوتيون پيدا ٿيون آهن، جنهن جو سڌو فائدو اڳي پوءِ امن ۽ انسان دشمن قوتن ورتو آهي. سمجهه وارن طبقن کي ان رجحان خلاف ڪردار ادا ڪرڻو پوندو جو اهو سندن فرض ۾ شامل آهي.

• پوليس آپيشاهي:

مٿي پاڻ جيڪا به صورتحال بحث هيٺ آندي ۽ حقيقتون واضح ڪيون ان ۾ اهو سامهون آيو ته اسان جو معاشرو مڪمل طور ڇڙو ڇڙو منتشر، بي حال ۽ تيزيءَ سان زوال پذير آهي ۽ ان جو سڀ کان وڏو فائدو ان پوليس ورتو آهي جنهن کي حڪمرانن عوام جي محافظ ڪردار ادا ڪرڻ لاءِ پابند بڻائڻ بدران سندين دشمنين پاڙڻ لاءِ مخصوص ڪيو آهي. پوءِ اها پوليس آهي سا جتان چاهي اتان اچي ۽ وڃي ٿي. ان لاءِ ڪابه قانوني، اخلاقي ۽ انساني حد معنيٰ نٿي رکي. عدالت کان مٿانهان قتل هجن، ڏوهه ثابت ٿيڻ کان اڳ ئي گرفتار ٿيلن مٿان انسانيت سوز تشدد هجي، رشوت عيوض معصوم ماڻهن جون ٽوڪ جي حساب سان گرفتاريون هجن يا ٻي آپيشاهي، ان ۾ پوليس کان ڪوبه پڇاڻو ناهي. نتيجي ۾ اهو ادارو عوام لاءِ خوف جي علامت بڻجي چڪو آهي. پوليس سڌارن جي نالي ۾ هتي حڪومتي سطح تي ڪئين ڪوڙا دستاويز ته ترتيب ڏنا ويا هوندا پر سنڌ جو عوام اڄ به اهو سوال ڪري ٿو ته اهي سڌارا ڪڏهن ايندا؟ جڏهن واقعي به هو امن ۽ انصاف ماڻهي سگهندا، هتان جا فورسز انساني حقن جي پيچڪڙين لاءِ نه پر انهن جي قيام ۽ حقيقي معنيٰ ۾ عمل ۾ آڻڻ لاءِ پنهنجو ڪردار ادا ڪندي نظر ايندا.

مهاڳ

انساني سماج ۾ برابري، انصاف ۽ آزاديءَ جي تصورن جي تاريخ ڪئين صديون پراڻي آهي. افلاطون ۽ ارسطوءَ جهڙن فلاسفرن جي تحريرن ۾ اهي تصور پنهنجي شروعاتي شڪل ۾ ملن ٿا. ان کانپوءِ مختلف مذهبن جي تعليمن انهن خيالن جي وڌيڪ تشريح ڪئي، پر انساني حقن جا تصور جيڪي ويهين صديءَ جي آخري ڏهاڪن ۾ موجود آهن، انهن جا اصلي بنياد، سترهين ۽ ارڙهين صديءَ ۾ مغربي سماجن ۾ ٿيندڙ انقلابي تبديلين جي عمل ۾ جاچي سگهجن ٿا.

1689ع ۾ برطانيه اندر ”حقن جي بل“ Bill of Rights جي منظوريءَ کانپوءِ جديد دؤر ۾ انساني حقن کي رياست واري سطح تي تسليم ڪرڻ جي شروعات ٿي. 1776ع ۾ آمريڪا (U.S.A) ۾ آزاديءَ جي جنگ جي ڪاميابيءَ کانپوءِ ۽ ان جي نتيجي ۾ انساني حقن جي پڌرنامي جي نافذ ٿيڻ کانپوءِ ان عمل ۾ وڌيڪ ترقي ٿي.

پر انساني حقن متعلق سڀني کان وڌيڪ اثراتو دستاويز 1789ع جي فرانسيسي انقلاب جو نافذ ٿيل ”انساني ۽ شهري حقن جو پڌرنامو“ Declaration of the rights of men and citizens سمجهيو وڃي ٿو. هن اعلان بعد انساني حقن جي سلسلي ۾ ٿيندڙ تبديلين سڄي يورپي سماج کي متاثر ڪيو.

پر بينڪن واري نظام Colonization کي برپا ڪري غلاميءَ واري نظام کي برقرار رکڻ سبب (جڏهن ته آمريڪا ۾ غلاميءَ جو قانوني طور خاتمو 1865ع ۾ عمل ۾ آيو) انساني حقن ۽ جمهوري تصورن جي ارتقا صرف مغربي سماجن تائين محدود رهجي ويئي.

ويھين صديءَ ۾ سرمائيدارانہ نظام جي اوج جي نتيجي ۾ مختلف مغربي قومن جي وچ ۾ مقابلو ۽ هڪ ٻئي تي غلبي واري ڪشمڪش زورن تي هئي، جنهن جي نتيجي ۾ پنجاهه سالن کان به گهٽ عرصي ۾ ٻن عالمگير لڙاين جنم ورتو. (18_1914ع پهرين عالمگير لڙائي ۽ 45_1939ع دوران ٻي عالمي لڙائي) جنهن ۾ ڪروڙين انسان اجل جو شڪار ٿيا ۽ انساني سماج کي خطرناڪ تباهيون ڏسڻيون پيون.

ان دوران بينڪن واري نظام هيٺ رهندڙ محڪوم قومن پڻ آزاديءَ واري جدوجهد کي تمام گهڻي تيزيءَ سان منظم ڪيو ۽ حاڪم قومن کي پنڌ تي هٿن تي مجبور ڪيو. ٻئي طرف وري مظلوم طبقن جي جدوجهد جيڪا هنن سماجي انصاف جي حصول لاءِ ڪئي، اها به پنهنجين بلندين تي پهتي.

ان پس منظر ۾ ٻي عالمگير لڙائيءَ جي خاتمي تي 1945ع ۾ اقوام متحده قائم ٿي ۽ پهريون دفعو عالمي سطح تي اهو تسليم ڪيو ويو ته انساني سماجن کي وڌيڪ تباهيءَ ۽ برباديءَ کان بچائڻ لاءِ اهو لازمي آهي ته سمورن انسانن کي به برابريءَ، آزاديءَ ۽ انصاف سان رهڻ ڏجي.

تنهن ڪري 10 ڊسمبر 1948ع تي گڏيل قومن جي جنرل اسيمبلي ”انساني حقن جو عالمي پڌرنامو“ Universal declaration of the human rights منظور ڪرڻ کانپوءِ لاڳو ڪري ڇڏيو. انکانپوءِ انهن حقن جي وڌيڪ وضاحت لاءِ ڪيترائي انجام ناما/ معاهدا پڻ ڪيا. اهي حق سياسي، سماجي، اقتصادي ۽ ثقافتي مطلب انساني زندگيءَ جي هر پهلوءَ سان تعلق رکن ٿا. پر اها به هڪ اٽل حقيقت آهي ته اڄ به انسانن جي هڪ اڪثريت انهن حقن کان محروم آهي ۽ دنيا جي ترقي يافتہ، گهٽ ترقي يافتہ يا غير ترقي يافتہ سڀني ملڪن ۾ انساني حقن جي غير دستيابي ۽ پائمالي اڄ به هڪ معمول آهي.

اها حقيقت آهي ته انهن جو مڪمل حصول ۽ تحفظ صرف ان حالت ۾ ممڪن آهي جڏهن عام انسانن کي انهن جي باري ۾ ڄاڻ هجي. ڇاڪاڻ ته انهن حقن جي باري ۾ علم ۽ ڄاڻ ئي اهڙو بنياد مهيا ڪن ٿا جنهن هيٺ انهن کي حاصل ڪرڻ واري جدوجهد جو رستو هموار ڪري سگهجي ٿو.

چانڊيو منير احمد

(صدر سڪ پريت)

سنڌيڪار: چانڊيو منير احمد

انساني حقن جو عالمي پڌرنامو

جيڪو گڏيل قومن جي جنرل اسيمبليءَ پنهنجو ٺهراءُ 217A (III) 10 ڊسمبر 1948ع تي اختيار ڪيو ۽ بحال ڪيو.

جيئن ته ڪنهن به انساني ڪٽنب جي سڀني ميمبرن جي اصلي عزت ۽ برابريءَ وارن حقن کي تسليم ڪرڻ دراصل دنيا جي آزادي، انصاف ۽ امن جو بنياد آهي. جڏهن ته انساني حقن جي انحرافي انهن سان نفرت جهنگلي ۽ وحشي عملن جو نتيجو ڏنو آهي. جنهن انسانن جي ضمير کي جهنجهوڙيو آهي ۽ انهيءَ موقعي تي جڏهن انسان جي انهن حقن جهڙوڪ تقرير ۽ ايمان جي آزادي ۽ سندن خوف ۽ گهرجن کان آزادي، عام ماڻهن جي وڏي کان وڏي خواهش تصور ڪيو ويو آهي.

جڏهن اهو نهايت ضروري سمجهيو وڃي ۽ ماڻهوءَ کي بحث لاءِ مجبور نه ڪجي ته آخري حالت ۾ ظلم ۽ تشدد جي خلاف بغاوت طور انساني حقن جو تحفظ قانون جي حڪمرانيءَ هيٺ ڪري سگهجي ٿو.

جڏهن اهو نهايت ضروري سمجهيو وڃي ته قومن جي وچ ۾ دوستائين لاڳاپن کي فروغ ڏنو وڃي.

۽ جڏهن ته گڏيل قومن جي ماڻهن پنهنجي چارتر ۾ بنيادي انساني حقن جو وري يقين ڏياريو آهي ۽ انساني شخص جي عزت ۽ قدر جو صحيح اندازو لڳايو آهي ۽ مردن ۽ عورتن جي برابريءَ وارن حقن کي تسليم ڪيو آهي ۽ ان ڳالهه جو پڪو ارادو ڏيکاريو اٿن ته سماجي ترقيءَ جي واڌ ۽ زندگيءَ جو بهتر کان بهتر معيار وڌيڪ آزاديءَ واري موقف ۾ مهيا ڪندا.

جڏهن ته ميمبر رياستن اهو واعدو ڪيو آهي ته گڏيل قومن جي سهڪار سان انساني حقن ۽ بنيادي آزادي لاءِ پوري ڪوشش وٺندا.

جڏهن ته انهيءَ واعدو جو پورو احساس ان ۾ ئي آهي ته اسين انهن حقن ۽ آزادي جيڪي وڏي اهميت رکن ٿا انهن جي عام جان سڃاڻ رکون.

هاڻي، تنهن ڪري:

گڏيل قومن جي جنرل اسيمبلي:

هن ڪائنات واري انساني حق جي پڌرنامي جو اعلان ڪري ٿي، جيڪو سڀني ماڻهن ۽ سڀني قومن جي حاصل ڪرڻ جو عام معيار آهي ۽ اهو ان حد تائين عام ڪرڻ گهرجي جو سماج جو هر فرد ان پڌرنامي کي هميشه لاءِ ذهن ۾ رکي ۽ سدائين نوان طريقا ڳوليندو رهي ته هو ماڻهن کي انهن حقن ۽ آزادي کي ماڻڻ لاءِ ڏسيندو ۽ سکيا ڏيندو رهي، ترقي پسنداڻن اُپائڻ جي ذريعي، قومي ۽ بين الاقوامي سطح تي پڻ اهو ڏسڻ گهرجي ته انهن بنيادي حقن ۽ آزادي جي جان سڃاڻ هميشه ۽ هر وقت لاءِ عام ماڻهن ۾ ۽ دنيا جي انهن ميمبر رياستن ۾ عمل ۾ آندي وڃي ٿي ۽ انهن رياستن جي حدن اندر سڀ ماڻهو انهن کي عمل ۾ آڻين ٿا.

قلم 1:

سڀ انسان آزاد هڪ جهڙو مان، عزت ۽ هڪ جهڙا حق وٺي پيدا ٿيا آهن. انهن کي دماغ ۽ ضمير بخشيويو آهي ۽ هو هڪٻئي سان پائپيءَ واري جذبي سان هلت هلندا.

قلم 2:

هر ماڻهو هن پڌرنامي ۾ ڏنل سڀني حقن ۽ آزادي جو مجاز هوندو، بنا ڪنهن امتياز جي ته هو ڪهڙي قسم، نسل، رنگ، جنس، زبان، مذهب، يا ڪنهن به سياسي يا ٻئي ڪنهن نظريي سان تعلق رکندو هجي، يا قومي يا سماجي اصليت سان

واسطو رکندو هجي يا ملڪيت، ڄم يا ٻي ڪنهن بيهڪ جي لحاظ کان به ڪا
تفريق نه ٿيڻ گهرجي.

ان کان وڌيڪ جيڪڏهن ڪوبه ماڻهو سياسي، حدن واري يا ملڪي بيهڪ
جيڪا بين الاقوامي سطح جي حساب سان تعلق رکي ٿي. اهو ملڪ چاهي خود
مختيار هجي، پنهنجو پاڻ تي پاڙيندو هجي يا اختيار اعليٰ جي ٻي ڪنهن حد اندر
هجي انهن ۾ ملڪي حساب سان ڪابه تفريق نه ڪئي ويندي.

قلم 3:

هر هڪ ماڻهوءَ کي زندگيءَ گذارڻ، آزاديءَ ۽ تحفظ جو پورو پورو حق حاصل هوندو.

قلم 4:

ڪنهن به ماڻهوءَ کي غلاميءَ يا نوڪريءَ ۾ نه جهليو ويندو، غلاميءَ ۽ غلاميءَ
وارن ڏنڌن جي سخت روڪ هوندي.

قلم 5:

ڪنهن به ماڻهوءَ کي اذيت، ظلم ۽ غير انساني ۽ توهين آميز هلت يا سزا جو
نشانو نه بڻايو ويندو.

قلم 6:

هر هڪ ماڻهوءَ کي قانون جي اڳيان هڪ فرد طور هر هنڌ تشخص جو حق
هوندو.

قلم 7:

سڀ ماڻهو قانون جي اڳيان هڪ جهڙا آهن ۽ بنا ڪنهن امتياز جي هڪ
جهڙي قانوني تحفظ جا مجاز آهن. هن پڌرنامي جي پيڪڙي ٿيندي جيڪڏهن
ڪوبه شخص ان امتياز کي وڌائڻ لاءِ ترغيب ڏئي ٿو.

قلم 8:

هر ماڻهوءَ کي اهو حق هوندو ته هو پنهنجي قومي اڪابر، ٽربيونل جي ذريعي،
بنيادي حقن جي پيڪڙيءَ لاءِ موثر جواز ڏيئي نجات وٺي ۽ ثابت ڪري ته انهن
جي پيڪڙيءَ جو حق کيس دستور ۽ قانون جو مليل آهي.

قلم 9:

ڪنهن به ماڻهوءَ کي عارضي طور گرفتار نه ڪيو ويندو، يا هن کي بنا جواز
جبل ۾ نه رکيو ويندو يا ملڪ نيڪالي نه ڏني ويندي.

قلم 10:

هرهڪ ماڻهو فوري برابريءَ سان ان ڳالهه جو مجاز هوندو ته انهن کي هڪ خود مختيار ۽ غير جانبدار ٽربيونل ۾ ٻڌو وڃي، جنهن ۾ هو پنهنجن حقن ۽ فرضن حاصل ڪرڻ واري سلسلي ۾ يا پنهنجي خلاف ڪنهن به الزام جي خلاف ڳالهائي.

قلم 11:

ڪنهن به ماڻهوءَ کي جنهن تي ڏنڊ واري ڏوهه جو الزام هجي اهو حق رهندو ته تيستائين هن کي بيگناهه سمجهيو وڃي جيستائين هن کي عوامي عدالت يا قانوني طور ڏوهي تسليم نه ڪيو وڃي، هن کي پنهنجي بچاءَ جي لاءِ ضروري ضمانتون حاصل هونديون.

قلم 12:

ڪنهن به ماڻهوءَ جي معاملن ۾ مداخلت نه ڪئي ويندي، هن جي اڪيلاپ ڪٽنب، گهر يا لڪ پڙهه سان ڪابه مداخلت نه ڪئي ويندي ۽ نه ئي ڪنهن جي عزت ۽ ناموس تي حملو ڪيو ويندو. هر ماڻهوءَ کي انهيءَ مداخلت ۽ حملن جي خلاف قانوني تحفظ وارو حق حاصل هوندو.

قلم 13:

هر ماڻهوءَ کي چرپر جي آزادي ۽ رهائش جو حق هوندو ته هو پنهنجي رياست جي حدن اندر جتي به رهڻ چاهي رهي سگهي. هر ماڻهوءَ کي ڪنهن به ملڪ وڃڻ ۽ پنهنجي ملڪ ڇڏڻ جو اختيار آهي ۽ وري واپس اچڻ جو به اختيار هوندو.

قلم 14:

هر ماڻهوءَ کي اهو حق حاصل هوندو ته پنهنجي ملڪ جي آزار کان هو ٻين ملڪن ۾ پناهه وٺي.

اهو حق هو ان حالت ۾ نٿو حاصل ڪري سگهي جيڪڏهن هن جي خلاف غير سياسي ڏوهه متعلق ڪو صحيح قسم جو مقدمو هلي رهيو آهي يا انهن عملن مان آهي جيڪي گڏيل قومن جي مقصدن ۽ اصولن جي منافعي آهي.

قلم 15:

(1) هر هڪ ماڻهوءَ کي قوميت حاصل ڪرڻ جو حق هوندو.

(2) ڪنهن به ماڻهوءَ کي خود مختياريءَ جي حساب سان هن جي قوميت کان محروم نٿو ڪري سگهجي، ۽ هن جي قوميت جي تبديليءَ واري حق کان به انڪار نٿو ڪري سگهجي.

قلم 16:

- (1) مرد ۽ عورتون جيڪي عاقل بالغ آهن بنا ڪنهن نسل، قوميت يا مذهب جي حد بنديءَ جي انهن کي اهو حق حاصل آهي ته هو ڪنهن سان به شادي ڪن ۽ گهر جو بنياد وجهن. هو ٻئي برابريءَ واري بنياد تي شادي، شاديءَ دوران ۽ شاديءَ کي ختم ڪرڻ واري حق جا مجاز هوندا.
- (2) شادين کي تڏهن داخل قرار ڏنو ويندو جڏهن اهي ٻنهي شخصن - مرد ۽ عورت جي آزادانه ۽ پوريءَ مرضيءَ سان عمل ۾ اينديون.
- (3) گهر - ڪٽنب ۽ سماج جو قدرتي ۽ بنيادي گروپ يا يونٽ آهي ۽ انهيءَ حق جو مجاز آهي ته ان کي سوسائٽي ۽ رياست تحفظ ڏئي.

قلم 17:

- (1) هر ڪنهن فرد کي اڪيلي ذاتي ملڪيت رکڻ جو حق هوندو ۽ ٻيٽن سان گڏ جماعت ۾ رهڻ جو به حق هوندو.
- (2) ڪنهن به ماڻهوءَ کي خود مختياريءَ واري حساب کان هن جي ملڪيت کان محروم نٿو ڪري سگهجي.

قلم 18:

هر ڪنهن کي خيالن جي آزادي، پنهنجي ضمير ۽ مذهب جو حق حاصل هوندو، ان حق ۾ هي حق به شامل هوندا ته هو پنهنجي مذهب ۽ ايمان جي تبديلي ۽ اها تبديلي هو اڪيلي طور، جماعتي طور يا عوامي طور ڪري سگهي ٿو. هو پنهنجي مذهب يا ايمان کي پڙهائڻ، سيکارڻ، عمل ڪرائڻ، عبادت ڪرڻ ۽ ان جي مشاهدي ڪرڻ جو مجاز هوندو.

قلم 19:

هر ماڻهوءَ کي پنهنجي راءِ ۽ ان جي اظهار جي آزادي هوندي، ان حق ۾ اهو به شامل آهي ته هو پنهنجا رايو بنا ڪنهن مداخلت جي رکي سگهي ٿو ۽ انهن جي باري ۾ ڄاڻ ۽ خيال ڪنهن به ذريعي سان بنا ڪنهن حدن جي انهن کي ڳولهي، حاصل ڪري ۽ پهچائي سگهي ٿو.

قلم 20:

- (1) هر ماڻهوءَ کي امن پسند ٿيڻ ۽ جماعت گڏ ڪرڻ جي آزاديءَ وارو حق حاصل هوندو.
- (2) نه ٿي وري ڪنهن کي مجبور ڪيو ويندو ته هو ڪنهن جماعت سان شامل ٿئي.

قلم 21:

- (1) هر ماڻهوءَ کي اهو حق حاصل هوندو ته هو پنهنجي ملڪ جي حڪومت ۾ حصو وٺي ۽ اهو به سڌي سنئين طريقي سان يا آزاديءَ سان چونڊيل نمائندن جي ذريعي.
- (2) هر ماڻهوءَ کي اهو هڪ جهڙو حق حاصل هوندو ته هو پنهنجي ملڪ ۾ عوام جي نوڪري - خدمت ڪري.
- (3) ڪنهن به حڪومت جي اختيار جو بنياد عوام جي خواهش تي منحصر هوندو ۽ اهڙو اظهار مخصوص مدي کانپوءِ ٿيندڙ صحيح انتخابن - چونڊن ۾ ڪري سگهيو جيڪي دنيا ۾ تسليم ٿيل هونديون ۽ جيڪي گجهي ووت يا ان جي برابر واري ووت واري طريقي سان ٿينديون.

قلم 22:

هر ماڻهو سماجي ميمبر هئڻ جي حيثيت ۾ اهو حق رکي ٿو ته هن کي سماجي تحفظ ڏنو وڃي ۽ ان جو مجاز هوندو ته اهو حق قومي جدوجهد ۽ بين الاقوامي سهڪار جي ذريعي سان حاصل ڪري ۽ اهي تنظيم ۽ رياست جي ذريعن مطابق هجن ۽ اهي ذريعا جيڪي اقتصادي، سماجي ۽ ثقافتي حق ڏين ٿا، اهي هن جي مان ۽ هن جي شخصيت جي آزاد پالنا سان ٺهڪندڙ هجن.

قلم 23:

- (1) هر ماڻهوءَ کي ڪم ڪرڻ جو حق هوندو. اهو ڪم هن جي پنهنجي مرضيءَ واري نوڪري، پسندیده ۽ انصاف تي مبني حالتن ۽ هن جي بيروزگاريءَ جي بچاءَ وارين حالتن سان ٺهڪندڙ هجن.
- (2) هر هڪ ماڻهو بنا ڪنهن امتياز جي اهو حق رکي ٿو ته هو ساڳئي قسم جي ڪم لاءِ برابر پگهار جي تقاضا ڪري.
- (3) هر ماڻهو جيڪو ڪم ڪري ٿو ان کي حق پهچي ٿو ته هن کي انصاف مطابق ۽ پسندیده اُجورو ملي ۽ کيس پڪ ڏياري وڃي ته هن کي ۽ سندس ڪٽنب کي

انساني شان شوڪت لائق وجود ملندو ۽ پڻ ان ۾ واڌارو آندو ويندو ۽ جيڪڏهن ضروري سمجهيو ويو ته ٻين ذريعن سان کيس سماجي تحفظ فراهم ڪيو ويندو.

(4) هر ماڻهوءَ کي اهو حق حاصل هوندو ته پنهنجن مفادن جي تحفظ لاءِ هو تجارتي يونين پاڻ ٺاهي يا ان ۾ شامل ٿئي.

قلم 24:

هر ماڻهوءَ کي آرام ۽ فالتو وقت ماڻڻ جو حق هوندو. ان ۾ ڪم ڪرڻ وارن ڪلاڪن جي عيوض واجبي حد تائين ۽ وقت به وقت پگهار سوڌو موڪلون به شامل هونديون.

قلم 25:

(1) هر ماڻهوءَ کي پنهنجي زندگيءَ جو اهو معيار رکڻ جو اختيار هوندو. جيڪو هن جي پنهنجي ۽ سندس ڪٽنب جي صحت ۽ بهتريءَ لاءِ موزون هجي، ان سان گڏ کاڌي، ڪپڙن، گهر ۽ صحت جي سنڀال ۽ ضروري سماجي خدمتون بيروزگاريءَ مهل تحفظ جو حق، بيماريءَ، لاچارِيءَ، بيوه واري حالت، بڍائپ يا ٻئي گذاري واري گهٽتائيءَ وارين حالتن ۾ جيڪي هن جي قبضي کان ٻاهر آهن، اهڙين حالتن ۾ تحفظ فراهم ڪرڻو پوندو.

(2) ماتاڻڻو ۽ ٻاراڻپ هڪ خاص سنڀال ۽ مدد جا مجاز هوندا، سڀ ٻار جيڪي گهر ۾ يا گهر کان ٻاهر پيدا ٿيل هجن پڻ سماجي تحفظ ماڻڻ جا حقدار هوندا.

قلم 26:

(1) هر ماڻهوءَ کي تعليم جو حق حاصل هوندو. تعليم مفت فراهم ڪئي ويندي، خاص ڪري بنيادي ۽ پهرين منزلن ۾ پرائمري تعليم ضروري قرار ڏني ويندي. ٽيڪنيڪي ۽ ڌنڌي واري تعليم عام مهيا ڪئي ويندي ۽ وڌيڪ تعليم پڻ سڀني لاءِ ميسر ڪئي ويندي، جيڪا هوشيارِيءَ، لياقت ۽ خوبِيءَ جي بنياد تي ڏني ويندي.

(2) تعليم کي اهڙي راهه تي آندو ويندو جيئن انساني شخصيت جي پوري نشو نما ٿي سگهي ۽ انساني حقن ۽ انهن جي بنيادي آزادي لاءِ عزت ۽ مان مٿانهون ٿئي. اهڙي تعليم قومن، نسلن ۽ مذهبي گروپن منجهه ڄاڻ، سهڻ شڪتي ۽ دوستيءَ کي پڻ فروغ ڏيندي ۽ گڏيل قومن جون مشغوليون پڻ عروج تي آڻيندي ته جيئن دنيا ۾ امن قائم ڪري سگهجي.

(3) والدین کی پھریائین اهو حق ڏنو ويندو ته هو ڪهڙي به قسم جي تعليم پنهنجن ٻارن کي ڏياري سگهن ٿا.

قلم 27:

- (1) هر ماڻهوءَ کي اهو حق هوندو ته هو پنهنجي برادريءَ جي ثقافتي زندگيءَ ۾ آزاديءَ سان شامل ٿي سگهي ٿو. هن کي آرٽ ماڻڻ جو حق ۽ سائنسي واڌاري ۽ ان جي فائدين ۾ حصيدار ٿيڻ جو پڻ حق هوندو.
- (2) هر ماڻهوءَ کي پنهنجي اخلاقي ۽ مادي دلچسپين محفوظ ڪرڻ جو حق هوندو. جيڪي هو سائنسي، ادبي ۽ آرٽ سان پيدا ڪري ٿو ۽ جنهن جو هو خود مصنف يا مالڪ آهي.

قلم 28:

هر هڪ ان سماجي ۽ بين الاقوامي نظم و نسق جو مجاز هوندو. جنهن ۾ هي حق ۽ آزاديون جيڪي هن پٽرنامي ۾ بحال ٿيل آهن، جيڪڏهن پوري نموني ۾ عمل ۾ آنديون وڃن ٿيون.

قلم 29:

- (1) هر ماڻهوءَ کي پنهنجي برادريءَ ڏانهن ڪجهه ذميواريون آهن، جنهن ۾ ٽي صرف هن جي شخصيت جو آزاد ۽ پورو واڌارو ممڪن هوندو آهي.
- (2) هن جي انهن حقن ۽ آزادين واري مشق ۾، هر ماڻهو صرف انهن حدن جو پابند هوندو جن جو فيصلو قانون ڪندو. صرف ان مقصد لاءِ ته هو گهريل ۽ صحيح نموني ۾ تسليم ڪيو وڃي ۽ انهن حقن ۽ آزادين لاءِ مان وٺي جيڪي اخلاقي طور قابل قبول هجن ۽ عوام جي نظم و ضبط، عام پلائي جيڪي هڪ عوامي سماج ۾ ممڪن آهن، انهن سان ٺهڪندڙ هجن.
- (3) اهي حق ۽ آزاديون جيڪي گڏيل قومن جي اصولن جي انحرافي ڪن، انهن جي ڪنهن به حالت ۾ مشق نه ڪئي ويندي. انهن کي عمل ۾ آندو ويندو.

قلم 30:

هن پٽرنامي ۾ ڪابه ڳالهه اهڙي نموني ۾ نه سمجهائڻ گهرجي ته اهي چارتر هر ڪنهن رياست گروپ ۽ شخص سان لاڳو هوندا يا اهو ڪوبه حق ته هو ڪنهن به مشغولي ۾ حصو وٺي، يا هو ڪوبه عمل ڪري جنهن جو مقصد ٻئي ڪنهن جي حقن ۽ آزادين جيڪي هن پٽرنامي ۾ ڏنل آهن، سلب ڪري سگهي ٿو.

اقتصادي، سماجي ۽ ثقافتي حقن جو بين الاقوامي انجام نامو/ معاهدو
جنرل اسيمبليءَ جو 16 دسمبر 1966ع وارو نھراءُ (XXI) 2200A
جيڪو اختيار ڪيو ويو ۽ جيڪو صحيح ٿيڻ لاءِ بحال ڪرڻ
لاءِ ڪوليو ويو.

عمل ۾ آڻڻ: 31 دسمبر 1972ع کان پهريائين عمل ۾ نه آندو ويندو. (ڏسو
آرٽيڪل نمبر 17)

مھاڳ:

حاضر انجام نامي ۾ رياستي پارٽيون:

اهو ويچاريندي ته گڏيل قومن جي چارتر جي اصولن سان سهمت ٿيندي اسان
کي گهرجي ته انساني ڪتاب جي سڀني ميمبرن جي هڪجهڙائي هر ميمبر جي
اصلي شان ۽ غيرت کي تسليم ڪرڻ ٿي آزادي، انصاف ۽ امن جو دنيا ۾ بنياد
وجهڻ آهي ۽ ان ڳالهه کي به تسليم ڪجي ته اهي حق انسان جي اصلي عظمت
مان ٿي ورتا ويا آهن.

دنيا جي انساني حقوق جي پڌرنامي سان سهمت ٿيندي اهو به تسليم ڪرڻ
گهرجي ته ڪنهن نموني واري خيالي آزادي انسانن جي پوءِ ۽ گهرجن کان آزادي

تڏهن ئي ممڪن آهي جڏهن اهڙي قسم جون حالتون پيدا ڪيون وڃن، جيئن هر هڪ ماڻهو پنهنجا اقتصادي، سماجي ۽ ثقافتي حق مائٽي سگهي ۽ پڻ ملڪي ۽ سياسي حق حاصل ڪري.

ان تي پڻ غور ڪرڻ ۽ ڏسڻ ته رياستون گڏيل قومن جي چارتر جي حساب سان ڪيتريون ذميواريون پوريون ڪري رهيون آهن. انساني حقن ۽ آزاديءَ جي پرگهور لهندي ڪائنات ۾ انساني عظمت وڌائڻ ۾ هٿ وٺائي رهيون آهن.

اهو محسوس ڪندي ته فرد جيڪو ٻين فردن ۽ پنهنجي برادري جن سان هو تعلق رکي ٿو، انهن ڏانهن هو ذميوار آهي ته هو ان ذميواريءَ کي به نڀائي ۽ نوان طريقا ڳولهي ۽ انهن انساني حقن کي جيڪي هن انجام نامي ۾ تسليم ٿيل آهن، انهن جي واڌاري لاءِ ڪوشاڻ رهي.

هيٺين قلمن Articles تي متنق ٿيندي

حصول پھريون:

قلم 1:

- (1) سڀني ماڻهن کي خود اراديت جو حق آهي. ان حق جي خاصيت سان هو آزاديءَ سان پنهنجي لاءِ سياسي بيهڪ حاصل ڪري سگهي ٿو ۽ آزاديءَ سان پنهنجي اقتصادي، سماجي ۽ ثقافتي واڌاري لاءِ ڳولا ڪري سگهي ٿو.
- (2) سڀني ماڻهو پنهنجي مقصد لاءِ آزاديءَ سان پنهنجن قدرتي ذريعن ۽ دولت کي استعمال ڪري سگهن ٿا بنا ڪنهن ٻي ڊاءَ جي ڪنهن به ذميواري محسوس ڪرڻ کان سواءِ ته هو ٻين الاقوامي اقتصادي ٻڌيءَ ۾ ٻڌل آهي ۽ جيڪو هڪٻئي جي فائدي ۽ ٻين الاقوامي قانون تي قائم آهي. ڪنهن به حالت ۾ ماڻهوءَ کي پنهنجي هستيءَ جي حق کان محروم نٿو ڪري سگهجي.
- (3) رياستي پارٽيون هيٺين انجام نامي مطابق ۽ اهي رياستون جن تي خود حڪومت نٿيون ڪن ۽ ترست وارين حدن جي انتظام لاءِ ذميوار آهن، پڻ حق خود اراديت جي واڌاري لاءِ ڪم ڪنديون ۽ ان حق جي عزت ڪنديون پر اهڙي حق جو اطلاق گڏيل قومن جي چارتر ۾ موجود هجي.

حصول ٻيو:

قلم 2:

- (1) هر هڪ رياستي پارٽي هن انجام نامي سان ٺهڪندي اها ذميواري کڻي ٿي ته هو ان ڏس ۾ انفرادي طور تي يا ٻين الاقوامي مدد ۽ سهڪار سان قدم کڻندي

۽ خاص ڪري اقتصادي تيڪنيڪي قدم پنهنجي وس آهر ۽ سرنديءَ پتانڌڻ موجود ذريعن مطابق ڪندي، ۽ موجوده انجام نامي ۾ تسليم ٿيل حقن کي ترقي پسندانہ ۽ مڪمل احساس ۽ موزون ذريعن جي طريقي سان انهن کي عمل ۾ آڻيندي ۽ انهن جي قانوني اپائن کي پڻ اختيار ڪندي.

(2) رياستي پارٽيون هن انجام نامي ۾ اها ذميداري ڪنديون ته هو پڪ ڏين ته انهن حقن کي جيڪي هن انجام نامي - معاهدي ۾ بيان ڪيل آهن تن کي عمل ۾ آڻڻ جي لاءِ ڪنهن به قوم، رنگ، نسل ۽ جنس، زبان، مذهب، سياسي يا ٻئي ڪنهن قومي، سماجي، دولت، نسل، يا ٻئي ڪنهن به هڪواري متپيد کانسواءِ انهن حقن جي پوئواري ڪنديون.

(3) ترقي پذير ملڪ پڻ انساني حقن ۽ پنهنجي قومي معيشت جي تور ٽڪ ڪري فيصلو ڪندا ته هنن ڪيتري حد تائين پنهنجي غير قومي ماڻهن کي اقتصادي حقن ڏيڻ جي ذميداري ڪئي ۽ ان ڏس ۾ پڪ ڏياريندا.

قلم 3:

رياستي پارٽيون هن موجوده معاهدي ۾ اها ذميداري ڪنديون ۽ يقين ڏيارينديون ته اقتصادي، سماجي ۽ ثقافتي حق جيڪي هن انجام نامي ۾ ظاهر ڪيا ويا آهن اهي پنهنجين رياستن ۾ عورتون ۽ مرد بنا تفریق جي هڪجهڙا ۽ هڪ جيترا ماڻيندا.

قلم 4:

رياستي پارٽيون هن معاهدي ۾ اهو تسليم ڪنديون ته رياستون هن انجام نامي سان جن حقن تي سهمت ٿينديون انهن حقن جي ماڻڻ لاءِ رياستون انهن کي ان حد تائين آڻي سگهن ٿيون، جيڪي قانوني طور نافذالعمل ٿي سگهن ۽ اهي حق فطرت سان هموار هجن ۽ خاص ڪري ان مقصد هيٺ عمل ۾ آندا وڃن ته اهي جمهوري سوسائٽيءَ جي عام پلائيءَ واري مقصد ۾ واڌارو آڻين.

قلم 5:

(1) هن موجوده معاهدي ۾ ڪنهن به رياست لاءِ اهو اشارو نٿو ڪيو وڃي ۽ نه ڪنهن گروپ يا شخص ڏانهن اشارو ملي ٿو ته هن کي ڪنهن به مشغولي يا قدم جي اجازت ملي ٿي ته هو هتي هن انجام نامي ۾ تسليم ٿيل اصولن کي ناس ڪري يا توڙي انهن حقن کي گهٽائڻ ۽ وڌائڻ يا حد بنديءَ جو ڪنهن کي حق نه ٿو ملي، جيڪي حق هن معاهدي ۾ بيان ڪيل آهن.

(2) ڪنهن به ملڪ جي پابندي يا گهٽ وڌائيءَ کي ۽ ڪنهن به ملڪ جي تسليم ٿيل انساني آزادي ۽ ملڪ جي قانونن، ميٽرن، قاعدن ۽ ريتن جي خاصيتن سان هن انجام نامي پر ٿير گهٽ نه آندي ويندي، ڇاڪاڻ ته ان جو جواز اهو آهي ته موجوده معاهدو انهن حقن کي تسليم نٿو ڪري يا اهو ته هو انهن حقن کي گهٽ نموني تسليم ڪري ٿو.

حصول ٿيون:

قلم: 6

(1) رياستي پارٽيون موجوده معاهديءَ - انجام نامي جي ڪم ڪرڻ واري حق کي تسليم ڪن ٿيون، جنهن ۾ اهو پڻ شامل آهي ته هر ماڻهوءَ کي ان جو موقعو ملڻ گهرجي ته هو پنهنجي گذران لاءِ فائدو وٺي ۽ ڪوبه ڪم ڪري جيڪو هو آزاديءَ سان پنهنجي لاءِ چونڊي ٿو يا منظور ڪري ٿو ۽ ان حق جي حفاظت لاءِ موزون قدم کڻي سگهي ٿو.

(2) رياست جي پارٽي هن انجام نامي مطابق اهي قدم کڻندي، جنهن سان اهو حق ماڻهن کي حاصل ٿي سگهي ۽ ان ۾ اهو پڻ شامل هوندو ته هو ٽيڪنيڪي ۽ مختلف ڌنڌي واريون تربيتون، سکيا جا پروگرام، پاليسيون ۽ هنرن جا پروگرام ڪندي ته جيئن لڳاتار ۽ مستقل اقتصادي سماجي ۽ ثقافتي واڌارو آڻي سگهجي ۽ پوريون پيداواري ملازمتون - روزگار فراهم ڪري سگهجن جيڪي اهي حالتون پڻ پيدا ڪن جن ۾ انفرادي بنيادي سياسي ۽ اقتصادي آزاديون پڻ محفوظ رهن.

قلم: 7

رياستي ڌريون هن انجام نامي ۾ ڏنل هر هڪ ماڻهوءَ جي انهيءَ حق کي به تسليم ڪنديون، هو ڪم ڪرڻ وارين صحيح ۽ فائديمند حالتن کي نظر ۾ رکن، جيڪي خاص ڪري هيٺين ڳالهين جي پڪ ڏيارين ٿيون.

(a) اُچورو جيڪو سڀني ڪم ڪندڙن لاءِ گهٽ ۾ گهٽ هيٺين ريت فراهم ٿئي:

(i) سنيون پگهارون ۽ هڪ جيترو اُچورو جيڪڏهن هڪجهڙي نوعيت جو

ڪم هجي بنا ڪنهن مٽيڊ رکڻ جي، خاص ڪري عورتن کي ان جي

پڪ ڏياري وڃي ته انهن کي مردن کان گهٽ بيهڪ ڪونه ملندي ۽ انهن

کي هڪ جيتري ڪم لاءِ هڪ جيتري پگهار ملندي.

- (ii) انهن لاءِ ۽ انهن جي ٻارڙن جي لاءِ بهتر گذران مهيا ڪرڻ پر اهو هن انجام نامي جي دائري اندر ڏنل حقن مطابق هوندو.
- (b) محفوظ ۽ صحتمند حالتون، ڪم ڪرڻ واريون حالتون.
- (c) هر ماڻهوءَ لاءِ برابريءَ وارو موقعو ۽ هن کي روزگار ۾ ترقي برابريءَ واري بنياد تي ڏني وڃي ۽ موزون مٿين سطح تي آڻڻ پڻ. بشرطيڪ ان ۾ هوشيارِي ۽ ڪم ڪرڻ واري تجربي کي نظر ۾ رکيو ويندو.
- (d) آرام، فالتو وقت ۽ ڪم ڪرڻ جي ڏينهن جو عيوض محدود ڪلاڪن تي مشتمل هوندو. هڪ مدي کانپوءِ پگهار سان گڏ موڪل ۽ عام موڪلن ۾ پڻ معاوضو ڏنو ويندو.

قلم 8:

- (1) رياستي ڌريون هن انجام نامي ۾ هيٺين ڳالهين جي پورائي لاءِ پڪ ڏيارينديون ۽ ذميداري ڪنديون ته:
- (a) هر ڪنهن ماڻهوءَ کي اهو حق ڏنو ويندو ته هو تريبڊ يونينون ٺاهي ۽ پنهنجي مرضيءَ سان ڪنهن به تريبڊ يونين سان ملي بشرطيڪ تنظيم جي قاعدن ۽ قانونن کي نظر ۾ رکي ۽ پنهنجي اقتصادي سماجي تحفظ ۽ واڌاري کي پڻ پسي. هن جي هن حق تي ڪنهن به قسم جي پابندي ناهي، سواءِ اهو ته هو انهن قانونن جي دائري ۾ رهي ۽ انهن قانونن کي هنڊائي جيڪي هڪ جمهوري سماج لاءِ ضروري آهن ۽ قومي تحفظ ۽ عوامي انتظام جو باعث آهن يا ٻين جي حقن جي آزادي ۽ تحفظ جا ضامن آهن.
- (b) تريبڊ يونين کي اهو حق آهي ته هو قومي فيڊريشن ٺاهي يا ڪانفيڊريشن ٺاهي يا سندس اهو حق ته هو ڪنهن به ٻين الاقوامي تريبڊ يونين يا تنظيم ۾ ڳنڍجي.
- (c) تريبڊ يونين جو اهو حق ته هو آزاديءَ سان ڪوبه ڪم ڪري سگهي ٿي ۽ ڪنهن به حد يا شرط هيٺ نه ايندي سواءِ انهن پابندين جي جيڪي قانون لاڳو ڪري ٿو ۽ اهي جيڪي ڪنهن به جمهوري سماج لاءِ ضروري آهن ۽ قومي سلامتي، يڪجهتي ۽ عوامي نظم و ضبط رکڻ ۾ معاون ثابت ٿين ٿيون يا ٻين جي حقن ۽ آزادي لاءِ ضروري آهن.
- (d) هٿتال ڪرڻ جو حق بشرطيڪ ان کي ان جا ملڪي قانون اجازت ڏين.
- (2) هي قلم قانوني پابندين مڙهڻ کان نٿو بچائي يا انهن حقن کان محفوظ نٿو رکي جيڪي فوجي، پوليس يا رياست جي انتظام وارن سان لڳن ٿا.

(3) هن قلم جي ڪا به ڳالهه رياستي ڌرين کي اهو اختيار نه ٿي ڏئي ته هو ILO جي 1948ع واري ميٽر جي پيڪيٽي ڪن جيڪو ميٽر جماعت جي آزاديءَ سان واسطو رکي ٿو ۽ جيڪو انهيءَ حق کي محفوظ رکي ٿو ته هو پاڻ کي تنظيم ۾ آڻي سگهن ٿا ۽ قانوني اُپاءَ وٺي سگهن ٿا، جيڪي تعصب پيدا ڪن ٿا يا قانون کي اهڙي نموني ۾ نافذ ڪن ٿا جيڪو تعصب پيدا ڪري ۽ اهڙي قسم جا ڏما جيڪي انهيءَ ۾ ميٽر ۾ ڪنيا ويا آهن.

قلم 9:

رياستي ڌريون هن معاهدي هيٺ هر هڪ ماڻهوءَ جو سماجي تحفظ وارو حق تسليم ڪن ٿيون ۽ ان ۾ سماجي ويڻو پڻ شامل آهي.

قلم 10:

رياستي پارٽيون هن انجام نامي ۾ اهو تسليم ڪن ٿيون ته:

(1) ڪنهن به ڪٽنب کي ممڪن وسيع ترين تحفظ ۽ مدد مهيا ڪئي وڃي جيڪو سماج جو بنيادي ۽ قدرتي پونٽ آهي، خاص ڪري ان جي برپا ڪرڻ لاءِ ۽ ان سان گڏوگڏ ان جي ننڍڙن ٻارڙن جيڪي ان ڪٽنب تي دارومدار رکن ٿا تن جي تعليم جي ذميواري کڻڻ. شادي ٻنهي يعني عورت ۽ مرد جي مرضيءَ سان ٿيڻ گهرجي.

(2) مائرن کي ٻار جي ڄمڻ کان پهريائين ۽ بعد ۾ جائز مدي تائين خاص تحفظ مهيا ڪرڻ گهرجي. اهڙي وقت ۾ ڪم ڪندڙ مائرن کي اُجوري سميت موڪل ڏيڻ گهرجي يا موڪل سان گڏ موزون سماجي تحفظ جا فائدا فراهم ڪرڻ گهرجن.

(3) ٻارن جي واسطي ۾ نوجوانن لاءِ بنا ڪنهن پٽڏاڻش يا ٻين حالتن جي تفريق ڪانسواءِ انهن جي مدد ۽ بچاءَ لاءِ خاص اُپاءَ وٺڻ گهرجن. ٻارڙن ۽ نوجوانن کي اقتصادي استحصال کان بچائڻ گهرجي. انهن جو روزگار ڪم ڪرڻ جي حساب سان جيڪڏهن انهن جي اخلاقن لاءِ يا صحت لاءِ هاجيڪار آهي يا زندگيءَ لاءِ خطرناڪ آهي يا انهن جي عام ترقيءَ جي راهه ۾ رڪاوٽ آهي ته اهڙا روزگار فراهم ڪندڙ ايجنسيءَ کي قانوني سزا ڏيڻ گهرجي. رياستن کي عمرن جي حد مقرر ڪرڻ گهرجي جنهن کان هيٺ وارن ٻارن ۽ نوجوانن جي نوڪري يا مزدوريءَ لاءِ منع هئڻ گهرجي ۽ قانوني طور سزا لائق هئڻ گهرجي.

قلم: 11

(1) رياستي ڌريون موجوده معاهدي مطابق ان ڳالهه کي تسليم قرار ڏينديون ته هر هڪ ماڻهوءَ کي اهو حق پهچي ٿو ته هو پاڻ لاءِ ۽ پنهنجي ڪٽنب لاءِ گذران جو پورو بندوبست ڪري، ان ۾ مناسب کاڌ خوراڪ، ڪپڙو لٽو اجهو ۽ رهڻ وارين حالتن ۾ مسلسل، لڳاتار ترقيءَ جي ضمانت هئڻ گهرجي. رياستي ڌريون ان لاءِ موزون قدم کڻنديون ته انهيءَ حق جي تعبير ملڻ گهرجي ۽ ان کي انهيءَ حد تائين موثر رهڻ گهرجي جو انهيءَ ڏس ۾ ضروري ۽ اهم عالمگير سهڪار ۽ مفت صلاح مشورا فراهم ڪري.

(2) اهي رياستون جيڪي هن انجام نامي جي ڌر آهن هر ماڻهوءَ جي انهيءَ بنيادي حق کي تسليم ڪندي ته هو بڪ کان نجات حاصل ڪري ۽ انفرادي طور ۽ بين الاقوامي سهڪار جي ذريعي اهڙا آپاءَ انهن مخصوص پروگرامن سان گذ وٺنديون، جنهن جي هوضورت محسوس ٿئي:

(الف) پيداوار جي طريقن ۾ واڌارو آڻي پنهنجي کاڌي ۽ خوراڪ جي ورهاست جي حفاظت ڪري ۽ اهو سائنسي طريقي، ٽيڪنيڪي طريقن جي استعمال جي ذريعي ۽ غذا جي اصولن جي ڄاڻ ڦهلائي زرعي سرشتن ۾ سڌارو آڻي اهڙي طريقي سان جو انهن ۾ تمام قابل قبول واڌارو اچي ۽ قدرتي ذريعن جو به پورو استعمال ٿئي.

(ب) پنهنجي قسم جي ملڪن کي حساب ڪتاب ۾ رکي يعني اهي ملڪ جيڪي ٻاهران اناج گهرائڻ ٿا ۽ اهي جيڪي ٻاهر موڪليندا آهن انهن پنهنجي ۾ اهو ڏسي ته کاڌ خوراڪ جي دنيا ۾ مناسب ورهاست ضرورت جي حساب سان ٿي آهي.

قلم: 12

(1) اهي رياستون جيڪي هن معاهدي جون ڌر آهن اهي هر ماڻهوءَ جي ان حق کي تسليم ڪن ٿيون ته هو پنهنجي جسماني ۽ دماغي صحت جو بهترين معيار رکي جيڪو وڌ ۾ وڌ حاصل ڪري سگهجي ٿو.

(2) رياستون جيڪي هن انجام نامي جي ڌر آهن اهڙا آپاءَ وٺنديون جيئن اهو مٿيون حق حاصل ڪن ۽ انهن ۾ هيٺيون شيون به شامل آهن:

- (الف) اهڙا وسيلا مهيا ڪرڻ جنهن تحت مثل ٻارن جي ڄمڻ ۾ ڪمي ۽ ٻارن جي مرڻ واري شرح ۾ ڪمي آڻي سگهجي ۽ ٻار جي نشوونما، واڌارو صحتمند نموني ٿي سگهي.
- (ب) حالتن، ماحول ۽ صنعتي ماحول ۾ تندرستي پيدا ڪرڻ واسطي سڀني طرفن کان واڌاري لاءِ آڻڻ وٺڻ.
- (ث) وڇڙندڙ ۽ ڦهلجندڙ موزي مرضن، خاص قومي مرضن ۽ عام مرضن جي بچاءَ، علاج ۽ انهن تي مڪمل ڪنٽرول ڪرڻ لاءِ آڻڻ وٺڻ.
- (د) اهڙيون حالتون پيدا ڪرڻ جنهن هيٺ هر ڪنهن کي جيڪڏهن ڪو بيمار ٿئي ته صحت واري خدمت ۽ ڌيان مهيا ٿي سگهي.

قلم 13:

- (1) اهي رياستون جيڪي هن معاهدي جون ڌر آهن هر هڪ ماڻهوءَ جي تعليم جو حق تسليم ڪنديون. اهي ان ڳالهه تي متفق آهن ته انساني شخصيت جي پوري نشوونما لاءِ هر تعليم مهيا ڪرڻ گهرجي، جيڪا ان جي شخصيت ۾ عظمت آڻي ۽ انساني حقن ۽ انساني آزاديءَ کي مقدم رکڻ لاءِ مضبوطي بخشي. اهي وڌيڪ ان ڳالهه سان به متفق آهن ته تعليم سڀني ماڻهن کي ان لائق ڪري ٿي جو هو آزاد سماج ۽ معاشري ۾ موثر نموني سان رلي ملي وڃي ٿو، سمجهه کي وڌائي ٿي، برداشت جو مادو پيدا ڪري ٿي ۽ سڀني نسلن، قومي، ثقافتي ۽ مذهبي گروهن جي دوستيءَ ۾ واڌارو آڻي ٿي ۽ گڏيل قومن جي مشغولين ۾ تيزي آڻي ٿي ۽ امن جي پرچار ۾ مدد ڏئي ٿي.
- (2) اهي رياستون جيڪي هن انجام نامي جي ڌر جون آهن ان ڳالهه کي تسليم ڪن ٿيون ته انهيءَ بنيادي حق جي حصول لاءِ:
- (الف) بنيادي، پرائمري تعليم ضروري ۽ مفت سڀني کي مهيا ڪرڻ گهرجي.
- (ب) مددگار تعليم، سيڪنڊري تعليم مختلف مرحلن ۾ ٽيڪنيڪل ۽ ڌنڌي واري ٻي تعليم به عام ڪرڻ گهرجي ۽ موزون ذريعن سان سڀني جي پهچ تائين هٿ ڪرڻ گهرجي، خاص ڪري ترقي پسنديءَ سان عام ۽ مفت نموني ۾ مهيا ڪرڻ گهرجي.
- (ث) وڌيڪ تعليم پڻ هڪ ئي نموني ۾ سڀني جي پهچ لائق هٿ ڪرڻ گهرجي ۽ خاص ڪري ترقي پسندانہ طريقي سان مفت نموني شروع ڪرڻ گهرجي.

(د) بنيادي تعليم کي همٿايو وڃي ۽ ايتري حد تائين زور وٺايو وڃي جيستائين ممڪن هجي. خاص ڪري انهن ماڻهن تائين جن پرائمري تعليم حاصل نه ڪئي هجي.

(ي) اسڪولن جي سرشتي جي واڌاري لاءِ ڪوجنا ٿيڻ گهرجي، انهن ۾ ڪاليج وارن ساڻين جهڙو سرشتو برپا ٿيڻ گهرجي ۽ سکيا ڏيندڙ استاف جي لڳاتار مادي ترقي ۽ انهن جي واڌاري ۾ مسلسل اضافو ٿيڻ گهرجي.

(3) اهي رياستون جيڪي هن معاهدي جي ڌر آهن اهي ذميواري کڻن ٿيون ته انهن کي پارٽن جي والدين جي آزاديءَ لاءِ مان آهي ته هو جڏهن به ضروري سمجهن ته انهن ٻارن جا قانوني سنڀاليندڙ پنهنجن ٻارن لاءِ جيڪو به اسڪول سمجهن انهن ۾ داخل ڪرائي سگهن ٿا ۽ اهي ٻيا اسڪول به ٿي سگهن ٿا، جيڪي پبلڪ اختياري وارن برپا ڪيا هجن، جنهن ۾ تعليم جو معيار انهن جي سرڪارن طئي ڪيو هجي. اهي رياستون ان جو پڻ يقين ڏين ٿيون ته انهن جي ٻارن کي مذهبي ۽ اخلاقي تعليم مهيا هوندي ۽ اها به انهن جي پنهنجي مذهب ۽ ايمان سان سهمت هوندي.

(4) هن قلم جو ڪوبه حصو انفرادي يا جماعتن جي آزاديءَ ۾ خلل نٿو وجهي، جيڪڏهن هو سڌي نموني ۾ پاڻ پنهنجا تعليمي ادارا کولڻ چاهين ٿا. بشرطيڪ اهي انهن کي انهن اصولن تي هلائين جيڪي هن قلم جي پهرين پيراگراف ۾ ظاهر ڪيل آهي ۽ انهن جي تقاضا اها آهي ته اهڙن ادارن ۾ جيڪا تعليم ڏني وڃي ٿي ان جو گهٽ ۾ گهٽ معيار ايترو ته هڪڙو گهرجي جيڪو رياستون مقرر ڪن ٿيون.

قلم 14:

هر هڪ رياست جيڪا هن معاهدي جي ڌر آهي، هن معاهدي جي ڌر ٿيڻ وقت ان قابل نه هئي ته هوءَ وڏن شهرن جي حد پنهنجي رياست ۾ قرار ڏيئي يا ٻين حدن ۾ ضروري، پرائمري/ بنيادي تعليم مفت فراهم ڪري پر هاڻي هوءَ ذميواري کڻي ٿي ته ٻن سالن جي اندر هوان جي عمل لاءِ واضح رٿا رٿيندي ۽ اختيار ڪندي ته جيئن انهيءَ رٿا کي ترقي پسندانہ طريقي سان عمل ۾ آڻجي ۽ مناسب سالن/ وقت اندر اهڙي رٿا مقرر ڪئي ويندي ۽ اهو به ضروري تعليم ۽ مفت واري نظريي هيٺ ان رٿا تي ڪم ڪندي.

قلم 15:

- (1) اهي رياستون جيڪي هن معاهدي جي ڌر آهن پنهنجي ملڪ جي هر ماڻهوءَ جي ان حق کي تسليم ڪن ٿيون ته:
 - (الف) هو پنهنجي ثقافتي زندگيءَ ۾ بهرو وٺي سگهي ٿو.
 - (ب) سائنسي ترقي ۽ ان جي ذريعن جا فائدا وٺي سگهي ٿو.
 - (ث) سائنسي، ادبي ۽ آرٽ جي ڪمن جنهن جو هو مالڪ آهي، انهن مان ملندڙ فائدا جيڪي اخلاقي يا مادي قسم جا هجن، وٺڻ جو حق رکي ٿو.
- (2) رياستن کي جيڪي هن معاهدي جي ڌر آهن، هن حق جي پوري حصول لاءِ اهڙا آپاءَ وٺڻ گهرجن جيئن ماڻهن جي ثقافت ۽ سائنس جو تحفظ ڪنو ڪرڻ، انهن جي ترقي ۽ انهن ٻنهي جو ميلاپ ٿي سگهي.
- (3) اهي رياستون جيڪي هن انجام نامي جون ڌر آهن، ان آزاديءَ جي ذميواري کڻن ٿيون جيڪي سائنسي تحقيق کي تخليقي مشغولين سان ملائي ٿي.
- (4) هن انجام نامي جي ڌر واريون رياستون انهن فائدين کي پڻ تسليم ڪن ٿيون جيڪي بين الاقوامي لاڳاپا ۽ سهڪار، سائنسي ۽ ثقافتي بنياد تي ورتا ويندا.

حصول VI

قلم 16:

- (1) اهي رياستون جيڪي هن معاهدي جي ڌر آهن اها ذميواري کڻن ٿيون ته اهي هن انجام نامي جي رپورٽن ۾ جيڪي هنن آپاءَ ورتا آهن ۽ تسليم ٿيل حقن جي پوئواريءَ لاءِ جيڪي اڳتي وڌيا آهن انهن سان هو متفق آهن.
- (2) (الف) هن جون سڀ رپورٽون گڏيل قومن جي سيڪريٽري جنرل کي پيش ڪيون وينديون، جيڪو وري انهن رپورٽن کي پنهنجي اقتصادي ۽ سماجي ڪائونسل ڏانهن منتقل ڪندو، جيڪي وري ان جي ٺهراءن سان مطابقت ڳولينديون ۽ ان تي غور ڪنديون.
- (ب) گڏيل قومن جو سيڪريٽري جنرل انهن رپورٽن جون ڪاپيون يا انهن جا ڪجهه حصا پنهنجن خاص شاخن ڏانهن پڻ منتقل ڪندو. اهي رپورٽون جيڪي هن انجام نامي جي ڌر وارين رياستن کان اينديون، اهي سڃيئون رپورٽون يا انهن جا ڪجهه حصا انهن معاملن سان تعلق رکي سگهن ٿا، جن

جو واسطو اهڙين خاص ايجنسين جي ذميوارين سان هجي يا انهن جي دستوري قلمن سان ٺهڪندا هجن.

قلم 17:

(1) هن معاهدي جي ڌر وارين رياستن کي پنهنجون رپورٽون مختلف منزلن جي حساب سان هڪ پروگرام هيٺ ٺاهڻ گهرجن، جيئن انهن کي اقتصادي ۽ سماجي ڪائونسل هڪ سال اندر انهن رياستن ۾ پرڀا ڪري سگهي جيڪي هن انجام نامي جي ڌر آهن.

(2) اهي رپورٽون انهن جرن ۽ دشوارين کي ظاهر ڪنديون جيڪي انهن ذميوارين کي موجوده انجام نامي مطابق پورو ڪرڻ وقت آڏو اچن ٿيون.

(3) جيڪڏهن موجوده انجام نامي جي ڌر واري ڪا رياست ڪنهن نموني سان پهريائين ڪا اهڙي ڄاڻ گڏيل قومن يا ان جي ڪنهن خاص شاخ تائين پهچائي چڪي آهي ته ان ڄاڻ کي وري پيش ڪرڻ جي ضرورت نه آهي بلڪ ان جو پورو پورو حوالو ڏيڻ ڪافي آهي.

قلم 18:

گڏيل قومن جي چارترن جي ڄاڻايل ذميدارين مطابق، انساني حقن ۽ بنيادي آزاديءَ جي سلسلي ۾، گڏيل قومن جي اقتصادي ۽ سماجي ڪائونسل پنهنجي خاص شاخن سان رپورٽن جو اهڙو بندوبست ڪري سگهي ٿي. هن انجام نامي جي اصولن سان ٺهڪندڙ پروگرامن جاري ڪرڻ جي ڪيتري ترقي ٿي آهي، اهو ان جي مشغولين ۾ شامل هوندو. انهن رپورٽن ۾ فيصلن جا خلاصا ۽ سفارشون ۽ انهن جي پوئواري جيڪي ان جي اختيار وارين شاخن پوريون ڪيون آهن، ۾ شامل هونديون.

قلم 19:

اقتصادي ۽ سماجي ڪائونسل اهڙين رپورٽن کي انساني حقن واري ڪميشن ڏانهن منتقل ڪري سگهي ٿي، جيڪا انهن جو اڀياس ڪندي يا عام سفارشون تجويز ڏيندي يا جيئن هو مناسب سمجهي يا انهن رپورٽن جي خبرگيري ڪري جيڪي قلم 16 ۽ 17 مطابق هن وٽ اچن ۽ اهي جيڪي انساني حقن سان واسطو رکن ۽ اسپيشل شاخن وٽان قلم 18 مطابق هن ڪائونسل وٽ اچن.

قلم 20:

هن معاهدي جي ڌر واريون رياستون ۽ واسطو رکندڙ خصوصي ايجنسيون انهن رپورتن تي قلم 19 مطابق تبصرو ڪري سگهن ٿيون يا ڪا عام سفارش ڪري سگهن ٿيون، جيڪي اهي اقتصادي ۽ سماجي ڪائونسل ڏانهن موڪلينديون يا ان سفارش جي حوالي سان ڪنهن به ڪميشن جي رپورٽ تي يا دستاويز تي پڻ تبصرو يا تنقيد ڪري سگهن ٿيون، جيڪڏهن اها انهن ڏانهن حوالي لاءِ موڪلي وڃي.

قلم 21:

اقتصادي ۽ سماجي ڪائونسل وقت به وقت جنرل اسيمبليءَ ڏانهن عام سفارش لاءِ ڄاڻ جي خلاصي لاءِ موڪلي سگهي ٿي، جيڪي هن کي هن انجام نامي جي ڌر واريون رياستون ۽ خصوصي شاخون اهو ڄاڻائڻ لاءِ موڪلين ٿيون ته انهن ڪهڙا اُپاءَ ورتا ۽ انهن انساني حقن جيڪي هن انجام نامي ۾ منظور ٿيل آهن، انهن جي حاصل ڪرڻ ۾ عملي طور تي ڪيتري ترقي ٿي آهي.

قلم 22:

اقتصادي ۽ سماجي ڪائونسل گڏيل قومن جي ٻين شاخن، ان جي هيٺين شاخن ۽ خصوصي ايجنسيون جو ڌيان ڇڪائي سگهي ٿي، خاص ڪري ته اها ٽيڪنيڪي مدد جيڪا ڪنهن به معاملي ۾ انهن رپورتن مان پيدا ٿي سگهي ٿي، جيڪي انهن تنظيمن کي فيصلي ڪرڻ واري ڏس ۾ امداد ڏيئي سگهن ٿيون ۽ اهو به پنهنجي اڪاڀري جي دائري ۾ ۽ ٻين الاقوامي اُپائن وٺڻ جي شوري واري سلسلي ۾ ته اهو ٻين الاقوامي اُپاءَ ڪهڙي نموني هن موجوده معاهدي کي ڪهڙي ترقي پسنداڻي ۽ موثر طريقي سان عمل ۾ آڻي سگهي ٿو.

قلم 23:

هن معاهدي جي ڌر واريون رياستون انهيءَ نُقطي تي متفق آهن ته اهي حق جيڪي هن انجام نامي ۾ ڄاڻايل آهن انهن جي حصول لاءِ ٻين الاقوامي قدر موزون رهندو ۽ انهيءَ عمل ۾ ڪنهن به ميٽر جي فيصله ڪن ڪرڻ، سفارشون، ٽيڪنيڪي مهارت ۽ ڄاڻ، علائقائي گڏجاڻيون ۽ ٽيڪنيڪي گڏجاڻيون جيڪي صلاح مشوري جي خيال ۽ اڀياس جي لحاظ کان ڪيون وينديون ۽ حڪومتن لاءِ ڪيون وينديون، جيڪي هن ڌر جون آهن، اهي سڀ ڳالهيون شامل آهن.

قلم 24:

هن معاهدي ۾ ڪابه اهڙي ڳالهه يا نُقطو بيان نه ڪيو ويندو، جيڪو گڏيل قومن جي خاص حقن ۽ قانونن کان ٻاهر هوندو ۽ ان جي خصوصي ايجنسيون جي دستور جي

دائري کان ٻاهر هوندو ڇاڪاڻ ته اهي گڏيل قومن جي مختلف ۽ ڪيترن شاخن ۽ مخصوص ايجنسين جي هن معاهدي جي معاملن سان ٺهڪندڙ هوندا.

قلم 25:

هن معاهدي ۾ ڪا به اهڙي ڳالهه يا نُقطو نه هوندو جيڪو انسانن جي بنيادي حق ۽ ماڻهن جي عام حق ته هو آزاديءَ سان قدرتي دولت ۽ ان جي ذريعن کي مائٽي سگهن ٿا ۽ آزاديءَ سان استعمال ڪري سگهن ٿا، ان حق جي انحرافي ڪندو.

حصو 7

قلم 26:

(1) هي انجام نامو گڏيل قومن جي ڪنهن به ميمبر يا ان جي ڪنهن به خصوصي ايجنسيءَ جي ميمبر جي صحيح لاءِ ڪليل هوندو ۽ رياستن لاءِ پڻ جيڪي بين الاقوامي ڪورٽ جي ڪنهن قاعدي سان ڳنڍيل آهن يا گڏيل قومن جي جنرل اسيمبليءَ طرفان مدعو ٿيل آهن ته اهي به هن انجام نامي جي ڌر تي سگهن ٿيون.

(2) هيءُ انجام نامو وري بحال ٿي سگهي ٿو پر ان جي بحاليءَ جي درخواست گڏيل قومن جي سيڪريٽري جنرل کي ڏني ويندي.

(3) هيءُ معاهدو وڌاءُ گهٽاءُ لاءِ ڪنهن به رياست لاءِ ڪليل رهندو جيڪو هن جي قلم پهرين مطابق هوندو.

(4) ان وڌاءُ يا گهٽاءُ کي موثر ڪرڻ لاءِ گڏيل قومن جي سيڪريٽري جنرل جي منظوريءَ جي ضرورت پوندي.

(5) گڏيل قومن جي سيڪريٽري جنرل کي اهڙي وڌاءُ لاءِ انهن سڀني رياستن کي اطلاع ڏيڻو پوندو جيڪي هن انجام نامي جون ڌر آهن يا جن ان جي وڌاءُ يا بحاليءَ لاءِ صحيح ڪئي آهي.

قلم 27:

(1) موجوده معاهدو گڏيل قومن جي سيڪريٽري جنرل وٽ ٽن مهينن تائين رهڻ کانپوءِ ٽي زور پڪڙيندو ۽ ان جا ٽي مهينا ان تاريخ کان ڳڻيا ويندا، جنهن تاريخ تي اهو وڌاءُ وارو اوزار يا 35 بحاليءَ وارو اوزار سيڪريٽري جنرل وٽ جمع ڪيو ويندو.

(2) هر رياست لاء جيڪا هن معاهدي ۾ بحالي آڻيندي يا ان جي منظوري ڏيندي خاص ڪري ان 35 بحاليءَ واري اوزار يا وڌاءَ واري اوزار جي جمع ٿيڻ کانپوءِ هي معاهدو ان جي جمع ٿيڻ واري تاريخ کان ٽن مهينن کانپوءِ اصلي زور وٺندو.
قلم 28:

هن معاهدي / انجام نامي جا قانون وفاقي رياستن جي سڀني حصن تائين بنا ڪنهن حدن جي تعين جي ڦهلجندا.
قلم 29:

ڪا به رياست جيڪا هن انجام نامي جي ڌر آهي اها هن انجام نامي جي درستيءَ لاءِ رٿ پيش ڪري سگهي ٿي ۽ انهيءَ درستيءَ کي گڏيل قومن جي سيڪريٽري جنرل وٽ جمع ڪرائڻو پوندو. سيڪريٽري جنرل وري انهن درستن مان جيڪي به چاهي انهن کي هن انجام نامي جي ڌرين ڏانهن خيالن جي ڏي وٺ لاءِ ان فرض سان منتقل ڪندو ته هو ان ڳالهه کي ذهن نشين ڪن پوءِ اهي ان درستيءَ جي ڪانفرنس ۾ ووتن جي ذريعي فائدي ۾ وڃن يا نه. ان حالت ۾ جڏهن رياستن جي اڪثريت ان ڪانفرنس جي فائدي ۾ ووت ڪندا ته سيڪريٽري جنرل ان درستيءَ کي ڪانفرنس ۾ رکندو. جيڪا گڏيل قومن جي حوالي سان سڏائي ويندي. ڪا به درستي جيڪڏهن رياستن جي اڪثريت سان ووتن جي ذريعي ڪانفرنس ۾ جڏهن بحال ٿيندي ته اها درستي گڏيل قومن جي جنرل اسيمبليءَ ڏانهن منظوريءَ لاءِ موڪلي ويندي.
قلم 30:

ان کان سواءِ به ته گڏيل قومن جو سيڪريٽري جنرل قلم 29 جي پيرا 5 هيٺ اطلاع ڏيندو. هن لاءِ لازم ٿيندو ته هو رياستن کي ساڳئي قلم جي پهرين پٿر مطابق هيٺيان تفصيل موڪليندو.
(الف) صحیحون، بحاليون ۽ وڌاءَ قلم نمبر 26 هيٺ.
(ب) هن انجام نامي جي قلم 27 هيٺ ان کي عمل ۾ زور ۾ آڻڻ واري تاريخ ۽ قلم 29 هيٺ ان ۾ ترميم کي عمل ۾ آڻڻ واري تاريخ.
قلم 31:

(1) موجوده انجام نامو جنهن جي عبارت چيني، انگريزي، فرينچ ۽ اسپينش ٻولين ۾ جي هڪ جيترو وزن رکڻ ٿيون گڏيل قومن جي تاريخ محفوظ ڪرڻ واري دفتر ۾ جمع ڪئي ويندي.
(2) گڏيل قومن جو سيڪريٽري جنرل هن موجوده انجام نامي جون تصديقي ٿيل ڪاپيون قلم 29 هيٺ سڀني رياستن ڏانهن منتقل ڪندو.

عورت سان امتيازي سلوك جي خاتمي لاءِ اعلان۔ پڌرنامو
اهڙو اعلان گڏيل قومن جي جنرل اسيمبليءَ پنهنجي ٺهراءُ
12263 هيٺ 7 نومبر 1967ع تي ڪيو

جنرل اسيمبلي:

اهو ويچاريندي ته گڏيل قومن جا ماڻهو پنهنجي چارتر ۾ پنهنجي ان بنيادي انساني حقن واري ايمان کي دهرائن ٿا ته هو ڪنهن به شخص جي شان ۽ شوڪت ۽ ان جي ملهه کي تسليم ڪن ٿا ۽ مردن ۽ عورتن جي هڪ جهڙن حقن کي به تسليم ڪن ٿا.

اهو ويچاريندي ته انهيءَ گڏيل قومن جو پڌرنامو جيڪو انساني حقن لاءِ آهي، ان ڳالهه کي پلي پانت غير امتيازي سلوك واري اصول کي مڃي ٿو ۽ اها دعويٰ ڪري ٿو ته سڀ انسان آزاد ڄاوا آهن ۽ حقن جي اعتبار سان برابر آهن. انهن سڀني حقن ۽ آزادين جا مجاز آهن، جيڪي هن وقت تائين تسليم ٿيل آهن، بنا ڪنهن به قسم جي تفریق جي ان ۾ جنس جي غير امتيازي ڀڃ شامل آهي.

انهن سڀني نھرائڻ، اعلان، ميٽن ۽ سفارشن جيڪي گڏيل قومن ۽ ان جي خصوصي شاخن انھيءَ لاءِ عمل ۾ آندا ته سڀني قسم جي امتيازن ۽ تقريبن کي ختم ڪري مردن ۽ عورتن جي برابريءَ وارن حقن کي تسليم ڪيو وڃي. انھن سڀني کي حساب ڪتاب سان توريو وڃي.

فڪرمند آھيون ته باجود گڏيل قومن جي دنيا واري اعلان جيڪو ھنن انساني بنيادي حقن لاءِ پڌرو ڪيو آھي ۽ انساني حقن تي بين الاقوامي انجام ناما ۽ اھڙا ٽي گڏيل قومن جا ٻيا اقرار ناما ۽ خاص ايجنسيون جنھن ان ڏس ۾ ترقيءَ ڏانھن قدم کنيو آھي ته حقن جي ھڪجھڙائيءَ کي تسليم ڪيو وڃي، پوءِ به ڪافي حد تائين عورتن ڏانھن امتيازي سلوڪ روا رکيو وڃي ٿو.

اھو تسليم ڪندي ته عورتن جي خلاف امتيازي سلوڪ انساني عظمت سان ٺھڪندڙ نه آھي، سماج ۽ ڪٽنب جي چڱپلائيءَ سان سھمت ڪونہ ٿو رکي، جيڪا عورتن جي مردن سان ھڪجھڙائيءَ واري بنياد تي انھن جي سياسي، سماجي، اقتصادي ۽ ثقافتي زندگيءَ ۾ شامل ٿيڻ کان روڪي ٿي ۽ جيڪي عورتن جي پورين صلاحيتن جي ترقيءَ ۾ رنڊڪ آھن. انھن جي خدمت جيڪي ھو انسان ذات ۽ پنھنجي ملڪ لاءِ ڪن ٿيون.

اھو ڏھن ۾ رڪندي عورتن جي وڏي ۾ وڏو حصو جيڪو ھو سماجي، سياسي، اقتصادي ۽ ثقافتي زندگي ٺاھڻ ۾ وندين ٿيون ۽ اھو حصو جيڪو ھو ڪٽنب ٺاھڻ ۽ خاص ڪري ٻارن جي پالنا ۾ صرف ڪن ٿيون.

اھو يقين ڪندي ته ڪنھن به ملڪ جي پوري ۽ مڪمل واڌاري لاءِ سڄي دنيا جي پلائي، امن جي سببن کي حل ڪرڻ ۾ ھر ميدان ۾ عورتن جي گھڻي ۾ گھڻي شموليت جي ايتري ئي ضرورت آھي، جيتري مردن جي.

اھو ڏھن ۾ رڪندي ته اھو لازمي آھي ته قانوني طور حقيقت ۾ سڄي ڪائنات ۾ تسليم ٿيل ان اصول جو يقين ڏيارجي ته عورتن ۽ مردن جي ھڪ جھڙائيءَ کي ھر ميدان ۾ تسليم ڪرڻ گھرجي.

اسين ھن اعلان/ پڌرنامي کي ڳنڍيل سان تسليم ڪريون ٿا.

قلم 1:

عورتن جي خلاف امتيازي سلوڪ جنھن ھيٺ انھن جي حقن کي تسليم ڪرڻ کان انڪار ڪرڻ يا دٻائڻ تي ھو مردن جي برابر نه آھن، بنيادي طور ناانصافيءَ وارو عمل آھي. ان کي انساني عظمت جي خلاف ڏوھ سمجھيو ويندو.

قلم 2:

سڀ موزون آڀاءُ ڪنڀا ويندا ته موجوده اهڙن قانونن، روايتن، قاعدن ۽ هلتن کي توڙيو وڃي. جيڪي عورتن ڏانهن امتيازي سلوڪ جو ڏس ڏين ٿيون ۽ خاص طرح مردن ۽ عورتن جي برابر حقن لاءِ پورو قانوني تحفظ فراهم ڪيو ويندو. (الف) برابريءَ وارن حقن جو اصول يا ته دستور ۾ شامل ڪيو ويندو يا قانوني طور ان جي ضمانت ڏني ويندي.

(ب) گڏيل قومن جا ادارا ۽ خصوصي ايجنسيون جيڪي عورتن جي ان امتياز واري سلوڪ خلاف پڌرناما ڪنديون انهن کي بحال ڪرايو ويندو يا انهن کي پوري نموني ۾ عمل ۾ آندو ويندو. جيتري حد تائين اهو عمل جي قابل آهي.

قلم 3:

سڀ موزون آڀاءُ ورتا ويندا ۽ عورتن کي ان جي پڪ ڏياري ويندي ته هو مردن سان برابريءَ وارن شرطن تي بنا ڪنهن امتياز جي. (الف) ته هو چونڊن، انتخابن ۾ ووت جو حق رکنديون ۽ چونڊ وڙهڻ لاءِ پڻ جائز قرار ڏنيون وينديون، انهن عوامي منتخب ادارن ۾ چونڊجي سگهنديون. (ب) سڀني عوامي ريفرنڊمز ۾ ووت جو حق استعمال ڪنديون. (ت) انهن کي حق حاصل هوندو ته هو عوامي عهدو حاصل ڪن ۽ عوامي ذميواريون پڻ سنڀالين. انهن حقن جي ضمانت ملڪ جي قانونيه فراهم ڪندي.

قلم 5:

عورتن کي اوترو ئي حق هوندو جيترو مردن کي ته هو پنهنجي قوميت حاصل ڪري سگهنديون، تبديل ڪري سگهنديون يا اها ساڳي قوميت برقرار رکي سگهنديون. ڪنهن مرد سان به شادي هن عورت جي قوميت تي اثر انداز انهيءَ طرح نه ٿيندي ته هن کي ڪنهن رياست مان بي دخل ڪيو وڃي يا هن تي هن جي مڙس جي قوميت زوري مڙهي وڃي.

قلم 6:

انهيءَ تعصب کانسواءِ ته ڪنهن به ڪٽنب جو ايڪو ۽ هم خيالي متاثر ٿئي، ڇاڪاڻ ته سماج جو اهو پهريون ضروري پونٽ آهي، باقي سڀ مناسب آڀاءُ خاص طور تي قانوني آڀاءُ ورتا ويندا، جيئن عورتن کي يقين ڏياريو وڃي ته هوءَ شادي شده

هجي يا غير شادي شده انهن کي مردن جي برابر حق ڏنا ويندا، خاص طور تي ملڪي قانون واري ميدان ۾ پڙ مهيا ڪيا ويندا.

(الف) انهن کي اهو حق هوندو ته هو ملڪيت حاصل ڪن، ان ملڪيت جو انتظام ڪن انهن کي ماڻن، ڇڏي ڏين يا ورثي ۾ ملڪيت حاصل ڪن، ان ملڪيت سميت جيڪا هوشاديءَ ۾ حاصل ڪن ٿيون.

(ب) قانوني حيثيت ۾ هڪ جهڙائيءَ وارو حق ۽ ان کي استعمال ڪرڻ جو حق.

(ث) مردن جهڙا اهي حق جيڪي ماڻهن جي چرپر واري قانون سان ٺهڪن ٿا.

(2) اهڙا سڀ آڀاءُ ورتا ويندا، جنهن جي ذريعي مڙس ۽ زال جي بيهڪ جي هڪ جهڙائيءَ واري اصول جو يقين ڏياريو وڃي ۽ خاص ڪري.

(الف) عورتن کي مردن جهڙي آزادي هوندي ته هو پنهنجي مرضيءَ سان مڙس جي

چونڊ ڪري ۽ ڪنهن به شاديءَ ۾ پنهنجي پوري مرضيءَ سان داخل ٿئي.

(ب) شاديءَ دوران يا ان جي توڙڻ لاءِ عورتن کي مردن جهڙا ۽ جيترا حق ميسر

هوندا، پر هر حالت ۾ ٻارن جي دلچسپين کي اوليت ڏني ويندي.

(ت) ماءُ پيءُ / والدين کي پنهنجن ٻارن جي پرڳهور واري معاملي متعلق هڪ

جيترا ۽ هڪ جهڙا حق ۽ فرض هوندا، پر هر حالت ۾ ٻارن جي دلچسپين

کي اوليت هوندي.

(3) ننڍڙن ٻارن جي شادي ۽ نين نوجوان ڇوڪرين کي بلوغت کان پهريائين

جنسي استعمال ۾ آڻڻ جي روڪ هوندي ۽ ان لاءِ موثر قدم قانوني نقطن سان

گڏوگڏ ڪنيو ويندو ته شاديءَ لاءِ گهٽ ۾ گهٽ عمر ظاهر ڪرڻ هوندي ۽

شادين جي داخلا سرڪاري دفتر ۾ ضرور قرار ڏني ويندي.

قلم 7:

انهن سڀني قانونن جا ٺهراءَ جيڪي عورتن جي امتياز واري سلوڪ کي

دستوري ناهن انهن کي تبديل ڪيو ويندو.

قلم 8:

اهي سڀ موزون قدم / آڀاءُ ورتا ويندا، جن هيٺ ڇوڪرين ۽ عورتن کي

ضمانت / يقين ڏياريو وڃي ته هو چاهي شادي شده هجن يا غير شادي شده، هنن کي

مردن جي برابر تعليم جوهر سطح تي حق آهي ۽ خاص ڪري.

- (الف) هنن کي هڪجهڙيون حالتون ميسر ڪيون وينديون، جنهن سان هو هر قسم جي تعليمي ادارن، جنهن ۾ يونيورسٽيون، ڏنڌي واريون يا ٽيڪنيڪي ۽ ڏنڌي وارا اسڪول به شامل آهن، انهن ۾ تعليم حاصل ڪري سگهن ٿيون.
- (ب) ساڳئي قسم جي چونڊ جو حق ته هو ڪن به سرگرمين ۾ حصو وٺن، ساڳيا امتحان پاس ڪن ۽ ساڳئي معيار وارن استادن وٽ پڙهن، ساڳئي اسڪول جي حدن اندر پڙهن، ساڳئي قسم جون شيون استعمال ڪن چاهي انهن ادارن ۾ گڏيل تعليم وارو نظام هجي يا نه.
- (ث) انهن کي هڪ جيترا موقعا ڏنا ويندا ته هو اسڪالرشپن مان فائدا وٺن يا پڙهڻ لاءِ ٻيون منظوريون حاصل ڪن.
- (د) هڪ جيترا موقعا ته هو تعليم جاري رکڻ لاءِ اهڙن پروگرامن ۾ حصو وٺن، جنهن ۾ تعليم بالغان وارو پروگرام به شامل آهي.
- (ع) انهن کي تعليمي ڄاڻ جو حق هوندو ته جيئن هو ڪٽنب جي صحت ۽ خوشحاليءَ لاءِ ضامن ٿين.

قلم 9:

- (1) اهي سڀ موزون آڀاءُ ڪنيا ويندا ته جيئن عورتن کي پڪ ڏيارجي ته هو شادي شده هجن يا غير شادي شده ڪين مردن سان برابريءَ جي بنياد تي اقتصادي ۽ سماجي ميدان ۾ ڪلهو ڪلهي سان ملائي هلڻ جو حق هوندو خاص طور تي:
- (الف) اهو حق جيڪو بنا ان امتياز جي هوندو ته هو شاديءَ جي پنڌڻ ۾ ٻڌل آهن يا ٻئي ڪنهن سبب هيٺ هو ڏنڌي واري سڳيا حاصل ڪري سگهنديون، هو ڪم ڪري سگهنديون پنهنجي چونڊ جي حساب سان ڪوبه ڏنڌو يا نوڪري حاصل ڪنديون ۽ ڪنهن به ڏنڌي يا لياقت واري ڏنڌي ۾ اڳپو وڻي سگهنديون.
- (ب) هڪ جيترو ڪم ۽ هڪ جهڙي قدرن واري مردن جي برابر وارو اُچورو ۽ هلت ۾ برابري وٺنديون.
- (ث) پگهار سان گڏ موڪل جو حق، رٽائرمينٽ وارا خاص حق ۽ بيروزگاري، بيماري، وڏي عمر يا ٻئي ڪنهن سبب جي ڪم جي نااهليءَ واري حالت ۾ تحفظ جو حق رکن ٿيون.
- (د) مردن جي برابر فيملي الاؤنس حاصل ڪرڻ جو حق.

(2) عورتن کي امتيازي سلوڪ کان بچائڻ لاءِ جيڪو هنن سان شادي يا قرب واري بنياد تي روا رکيو وڃي ٿو ۽ انهن کي ڪم ڪرڻ واري موثر حق جي ضمانت ڏيڻ لاءِ اهڙا اُپاءُ ورتا ويندا ته جيئن هن جي اميدواري ۽ شاديءَ وقت نوڪريءَ مان ڪڍڻ جو بچاءُ ڪيو وڃي ۽ هنن کي اميدواريءَ جي پگهار سميت موڪل مهيا ڪري ڏني وڃي پر انهيءَ ضمانت کانپوءِ ته هوءَ پنهنجي پرائي نوڪريءَ تي واپس ايندي ۽ ضروري سماجي خدمتون جنهن ۾ ٻارن جي سار سنڀال شامل هوندي، انجام ڏيندي.

(3) اهڙا اُپاءُ وٺڻ جنهن ۾ عورتن کي ڪجهه ڪمن ڪرڻ کان روڪڻ جيڪي هنن جي جسماني فطرت جي خلاف هوندا ته انهن کي امتيازي سلوڪ نه سمجهيو ويندو.

قلم 10:

(1) عورتن ۽ مردن جي هڪ جهڙائيءَ وارن حقن وارو اصول اها تقاضا ڪري ٿو ته انهن کي سڀني رياستن ۾ گڏيل قومن جي چارٽر ۽ انساني حقن جي سڄي ڪاڻات واري پڌرنامي مطابق نافذ ڪرڻ گهرجي.

(2) سرڪاري يا غير سرڪاري تنظيمن ۽ فردن تي زور ڏنو وڃي ٿو ته پنهنجي حيثيت آهر هن پڌرنامي ۾ جيڪي اصول شامل آهن انهن تي عمل ڪرائڻ جي ڪوشش ورتي وڃي.

سماجي انصاف تي ٻڌل نظام سان ئي عالمي ۽ پائيدار امن کي قائم رکي سگهجي ٿو

پورهيتن جي حالت اهڙي آهي جنهن ۾ ساڻن ناانصافي ٿي رهي آهي. کين سختين کي منهن ڏيڻو پوي ٿو ۽ سندن وڏي اڪثريت جيابن جي ضرورتن کان وانجهيل رهي ٿي. انهن حالتن جي ڪري بيچيني وڌي ٿي، جنهن ڪري عالمي ٻڌي، سکون ۽ امن کي خطرو آهي. حالتن جي سڌاري ۽ ترت تدارڪ جي اشد ضرورت آهي. مثال طور قانوني طرح ڏينهن ۾ ڪيترا ڪلاڪ ڪم ڪجي، هفتي ۾ ڪيترا ڏينهن ڪم ڪجي، ڪيترن مزدورن کان ڪيترو ڪم وٺجي، بيروزگاريءَ کي ڪيئن روڪجي، گهٽ ۾ گهٽ گذاري جي لاءِ ڪيتري پگهار مقرر ڪجي، پورهيت کي بيماريءَ ۾ ڪهڙي قسم جو تحفظ ڏجي، ڪم ڪندي بيماري، ڏڪ، حادثي جي حالت ۾ سندس ڪهڙي مدد ڪري سگهجي ٿي. عورتن، ٻارن ۽ نوجوانن کي ڪهڙو تحفظ ملڻ گهرجي، پوڙهائپ ۾ حادثي يا ڏڪي اچڻ ۾ ڪهڙي مدد ڪري سگهجي ٿي. اهڙا پورهيت جن کي پنهنجو ملڪ ڇڏڻو ٿو پوي ۽ ڏيساور وڃي ڪم ڪن ٿا انهن کي تحفظ ملڻ گهرجي. هڪ جيتري پگهار، تنظيم ناهڻ جي آزادي، اهڙن ادارن/تنظيمن جي ٺهڻ جنهن ۾ پورهيت تعليم ۽ فني ڄاڻ ۽ قابليت حاصل ڪري سگهن، انهن مڙني ڳالهين کي اصولي حيثيت ڏئي تسليم ڪيو وڃي.

آئي ايل او جو آئين:

“بڪ ۽ اڻ هوندائي جتي به آهي اتي خوشحالي نه ٿي اچي سگهي.”
ذات پات، مذهب، زبان ۽ عقيدن جي مختلف هجڻ باوجود، سمورن انسانن کي پنهنجي ذاتي، مادي ۽ روحاني ترقي ڪرڻ ۽ وڌڻ، آزادي، عزت، معاشي تحفظ ۽ هڪ جهڙن موقعن جو حق هئڻ گهرجي.
انهن مڙني ڳالهين کي تڏهن حاصل ڪري سگهجي ٿو جڏهن انهن کي ملڪي ۽ عالمي طرح ٺهندڙ پاليسين ۾ مرڪزي حيثيت ڏني ويندي.

ايسوسيئيشن جي آزادي ۽ تنظيم ناهڻ جي حق جي بچاءَ متعلق ميٽر

بين الاقوامي مزدور تنظيم جي عام ڪانفرنس جيڪا بين الاقوامي مزدور آفيس جي انتظام هلائيندڙ اداري طرفان سائفرانسسڪو ۾ منعقد ڪئي ويئي ۽ سترنهن جون 1948ع ۾ ايڪٽيويشن بينڪ جي گڏجاڻي ڪئي، جنهن ۾ اهو فيصلو ڪيو ويو ته ان کي ميٽر واري نموني ۾ اختيار ڪيو ويندو ۽ ان جي ستنين نمبر ائٽم ۽ ايسوسيئيشن جي آزادي ۽ تنظيم ناهڻ جي حق واري بچاءَ جي سلسلي ۾ ڪجهه رٿون بحث هيٺ آيون.

اهو ويچاريندي ته بين الاقوامي مزدور تنظيم جي دستور جو مهاڳ اهو پڌرو ڪري ٿو ته، ايسوسيئيشن جي آزاديءَ واري اصول کي تسليم ڪرڻ تي اهڙو ذريعو آهي جنهن سان مزدورن جي حالت سڌاري سگهجي ۽ امن برپا ڪرڻ ۾ مدد ملندي. اهو ويچاريندي ته فليڊيلفيا جو پڌرنامو / عهدنامو انهيءَ جي تصديق ڪري ٿو ته اظهار ۽ ايسوسيئيشن جي آزادي ترقيءَ لاءِ تمام ضروري آهي.

اهو ويچاريندي ته بين الاقوامي مزدور تنظيم پنهنجي تيرهين بينڪ ۾ هڪ راءِ ٿي جيڪي اصول بحال ڪيا اهي بين الاقوامي قاعدي جو بنياد ٿيندا.

اهو ويچار ڪندي ته گڏيل قومن جي جنرل اسيمبليءَ پنهنجي بي بينڪ ۾ انهن اصولن جي پٺڀرائي ڪئي ۽ بين الاقوامي مزدور تنظيم کي عرض ڪيو ته ان سلسلي ۾ جيترا به ميٽر ٿي سگهن، ڪري ۽ هر ممڪن ڪوشش ذريعي 9 جولاءِ 1948ع تي هيءَ ميٽر سڏايو ويو جنهن کي ايسوسيئيشن جي آزادي تصور ڪيو وڃي ٿو ۽ 1948ع جو ميٽر انهيءَ تنظيم واري حق جو بچاءُ وارو ڏينهن سمجهيو ٿو وڃي.

حصول پھريون:

قلم 1:

هن بين الاقوامي مزدور تنظيم جو هر ميمبر جنهن لاءِ هيءَ ميٽر عملي صورت اختيار ڪندو ۽ اها ذميواري کڻندو ته هو هيٺين قانونن کي اثراتو ڪرڻ لاءِ آڀاءُ وٺندو.

قلم 2:

پورهيت ۽ روزگار فراهم ڪندڙ بنا ڪنهن تفریق جي، کين اهو حق هوندو ته هو پنهنجي چونڊ جي حساب سان جنهن به تنظيم سان گڏجڻ چاهن گڏجي سگهن ٿا يا تنظيم برپا ڪري سگهن ٿا، جنهن لاءِ کين ڪنهن منظوريءَ يا اختياريءَ جي ضرورت ڪونه پوندي. بشرطيڪ اهي تنظيم جي اصولن سان ٺهڪندڙ هجن.

قلم 3:

(1) پورهيتن ۽ روزگار فراهم ڪندڙن کي اهو حق هوندو ته هو پنهنجا قانون ۽ دستور پاڻ مرتب ڪن ۽ پنهنجا نمائندا پوري آزاديءَ سان چونڊين ۽ پنهنجا انتظام / مشغولين جي تنظيم ڪن ۽ پنهنجا پروگرام مرتب ڪن.
(2) مڪاني اختياريءَ وارا انهن جي ان حق ۾ دخل ڏيڻ ۽ انهن جي قانوني سرگرمين ۾ ملوث ٿيڻ کان پاڻ کي باز رکندا.

قلم 4:

انتظاميه اختياريءَ وارن کي اهو اختيار نه هوندو ته هو ڪنهن به پورهيتن يا روزگار فراهم ڪندڙ جي تنظيم کي ختم ڪري سگهن يا روڪين.

قلم 5:

پورهيتن ۽ روزگار فراهم ڪندڙ تنظيمن کي اهو حق هوندو ته هو فيڊريشن ۽ ڪانفيڊريشن سان وڃي ڳنڍجن ۽ اهڙي تنظيم، فيڊريشن يا ڪانفيڊريشن کي اهو حق حاصل هوندو ته هوءَ ڪنهن به مزدور يا روزگار فراهم ڪندڙن جي بين الاقوامي تنظيم سان ناتو جوڙي.

قلم 6:

قلم 2، 3 ۽ 4 نمبر جا مضمون پورهيتن ۽ روزگار فراهم ڪندڙن جي فيڊريشن ۽ ڪانفيڊريشن سان به لاڳو ٿيندا.

قلم 7:

پورهيتن ۽ روزگار فراهم ڪندڙن جي تنظيمن، فيڊريشن ۽ ڪانفيڊريشن کي قانوني تشخص حاصل ڪرڻ لاءِ انهن شرطن جي تابع نه ڪيو ويندو. جنهن هيٺ قلم 2، 3 ۽ 4 جي مضمونن تي ڪنهن قسم جي پابندي لاڳو ٿئي.

قلم 8:

(1) پورهيتن، روزگار فراهم ڪندڙ يا انهن جون تنظيمون انهن حقن جي مشق ڪندي جيڪي هن ميٽر ۾ تسليم ٿيل آهن ٻين عام ماڻهن وانگر يا منتظم ۽ گڏيل نموني ۾ پنهنجي ڌرتيءَ جي قانون کي پڻ تسليم ڪنديون.

(2) ڌرتيءَ جو قانون پڻ اهڙو نه هوندو جنهن کي لاڳو ڪرڻ سان انهن جي انحرافي ٿئي، جيڪي هن ميٽر ۾ تسليم ٿيل آهن.

قلم 9:

(1) جنهن حد تائين انهن جي يقين دهاني هن ميٽر ۾ ڪرائي وڃي آهي تن کي فوجين ۽ پوليس سان لاڳو ڪرڻ واسطي اتان جا قومي قانون ۽ قائدان ٿي ان ڏس ۾ حدون مقرر ڪندا.

(2) ان اصول هيٺ جيڪو بين الاقوامي مزدور تنظيم جي دستوري مضمون 19 جي 8 پيرا مطابق آهي، ڪوبه ميمبر ملڪ هن ميٽر جي بحالي موجوده ميٽر جي قانون تي جنهن هيٺ فوج ۽ پوليس کي حقن جي تصديق ٿيل انهي اثرانداز يا انعام ڏيڻ جا مستحق يا ريت رسم يا ٺاهه واري خاصيت طور ان کي تبديل ڪرڻ جو مجاز نه هوندو.

قلم 10:

هن ميٽر ۾ تنظيم لفظ جي وصف اها آهي ته ڪابه تنظيم جيڪا پورهيتن جي هجي، مالڪن جي هجي يا جيڪا پورهيتن يا مالڪن جي دلچسپين کي وڌائي ۽ انهن جي حقن جي حفاظت ڪري.

حصول ٿيو:

تنظيم ٺاهڻ واري حق جو بچاءُ

قلم 11:

بين الاقوامي مزدور تنظيم جو هر ميمبر جن لاءِ هي ميٽر ڪوٺايو ويو آهي. اها ذميداري ڪٿي ٿو ته هو ضروري ۽ مناسب آڀاءُ وٺندو. جنهن هيٺ هو پڪ ڏياريندو ته پورهيت يا مالڪ انهيءَ حق جي آزادانه مشق ڪندا ته هو منتظر ٿين / تنظيم ناهن.

حصول ٿيون:

گڏيل ٺهراءَ

قلم 12:

- (1) انهن حدن جي حوالي سان جيڪي بين الاقوامي مزدور تنظيم جي دستور جي قلم 35 ۾ بيان ڪيل آهي ۽ جيڪي بين الاقوامي مزدور تنظيم جي دستور جي 1946 واري درستي جي اوزار مطابق آهي ۽ انهن جي قلم 4 ۽ 5 جي مقرر ڪيل حدن کان ٻاهر آهي ۽ درست ڪيون ويون آهن. هن تنظيم جي هر ميمبر جيڪو هن ميٽر کي بحال ڪري ٿو ته ان لاءِ ضروري آهي ته ان جي پڌرنامي جي بحاليءَ کانپوءِ جيترو جلد ممڪن ٿي سگهي ته هو بين الاقوامي مزدور تنظيم جي ڊائريڪٽر جنرل ڏانهن هيٺين نقطن لاءِ رابطو قائم ڪري.
(الف) انهن حدن جو تعين جنهن هيٺ هو ميٽر جي انهن قانونن جي ذميداري ڪٿي ٿو ته هو انهن کي پنهنجي ملڪ ۾ بنا ڪنهن ڦير گهير جي لاڳو ڪندو.
(ب) ڪيتري حد تائين جنهن هيٺ هو هن ميٽر جي قلمن کي لاڳو ڪندو بشرطيڪ انهن ۾ ڪجهه ڦير گهير ڪرڻ کانپوءِ هو لاڳو ڪندو پر هو انهيءَ ڦير گهير جو تفصيل پڻ پيش ڪندو.
(ث) اهڙيون حدون جنهن هيٺ اهو ميٽر لاڳو نه ٿو ڪري سگهجي ته اهڙين حدن جا سبب پيش ڪري جنهن لاءِ اهو لاڳو ڪرڻ جي لائق نه آهي.
(د) اهڙيون حدون جنهن هيٺ هو پنهنجو فيصلو محفوظ رکي ٿو.
- (2) اهڙيون ذميداريون جيڪي (الف) ۽ (ب) جي پهرين پيرا ۾ بيان ڪيل آهن جيڪڏهن ڪنهن وينديون ته اهي بحاليءَ جو ضروري حصو سمجهيون وينديون ۽ انهن ۾ بحال ڪرڻ وارو زور هوندو.
- (3) ڪوبه ميمبر ڪنهن به وقت بعد واري پڌرنامي جي ذريعي سڄي يا ان جي ڪنهن حصي کي جيڪي ان جي اصلي پڌرنامي ۾ ظاهر ڪيو ويو آهي

(ب)، (ث) يا (د) جيڪي هن قلم جي حصي جا آهن انهن موجود قانونن جي خاصيت سان رد ڪري سگهي ٿو.

(4) ڪوبه ميمبر ڪنهن به وقت قلم 16 واري قانون جي صفت سان رد ڪري سگهي ٿو يا ڊائريڪٽر جنرل ڏانهن انهي پڌرنامي جي ڦير ڦار يا پراڻي پڌرنامي جي ڦير ڦار متعلق رابطو رکي سگهي ٿو. جنهن ۾ موجوده حالتن مطابق انهن حدن کي ظاهر ڪري سگهي ٿو.

قلم 13:

(1) جتي به هن ميٽر جو مضمون گاديءَ وارن هنڌن / وڏن شهرن کان ٻاهر وارين حدن سان لاڳو ٿئي ٿو ته ميمبر جيڪو ان حد لاءِ بين الاقوامي لاڳاپن لاءِ ذميوار آهي، پنهنجي حد جي سرڪار سان معاهدو ڪري بين الاقوامي مزدور آفيس جي ڊائريڪٽر جنرل ڏانهن اهڙو پڌرنامو موڪلي سگهي ٿو. جنهن هيٺ هو ان حد جي ذميدارين کي منظور ڪري ٿو جيڪي هن ميٽر جي ذميوارين سان ٺهڪي اچن ٿا.

(2) اهڙو پڌرنامو جنهن ۾ ڪوبه ميمبر هن ميٽر جي ذميوارين کي تسليم ڪري ٿو بين الاقوامي مزدور آفيس جي ڊائريڪٽر جنرل ڏانهن موڪلي سگهجي ٿو. (الف) به يا ٻن کان وڌيڪ تنظيمن جي ميمبرن جي منظوريءَ سان جيڪي هنن جي گڏيل اختيار هيٺ آهن.

(ب) يا ڪنهن بين الاقوامي اختياريءَ واري جي ذريعي جيڪو ان حد لاءِ ذميوار آهي ۽ اهو به گڏيل قومن جي منظور ٿيل خاص حقن / چارٽر واري خاصيت سان. (3) اهڙا پڌرناما جيڪي بين الاقوامي مزدور آفيس جي ڊائريڪٽر جنرل ڏانهن هن قلم جي پوپن قاعدن مطابق موڪليا ويندا، انهن ۾ اهو ظاهر ڪرڻ ضروري ٿيندو ته واسطيدار حدن ۾ ميٽر جا قانون بنا ڪنهن ڦير ڦار جي لاڳو ڪيا ويندا يا ڦير ڦار کانپوءِ، جيڪڏهن پڌرنامو اهو ظاهر ڪري ته ميٽر جا قانون ڦير ڦار ڪرڻ کانپوءِ لاڳو ڪيا ويندا ته پوءِ انهن ميمبرن کي انهن ڦير ڦار جا تفصيل ڏيڻ مهيا ڪرڻا پوندا.

(4) ميمبر يا بين الاقوامي اختياريءَ وارا واسطيدار ڪنهن به وقت پوءِ واري پڌرنامي جي ذريعي انهيءَ حق کي سڄي طور يا ان جي ڪنهن حصي تان هٽائي سگهن ٿا ۽ ان حق جا به مجاز آهن ته هو ڪنهن به پراڻي پڌرنامي تي بحث مباحثو ڪن.

(5) ميمبر يا واسطيدار بين الاقوامي اختياري وارا ڪنهن به وقت جنهن وقت هو سمجهن ته هيءُ ميٽر قلم 16 مطابق رد ڪرڻ جي لائق آهي، ته هو ان لاءِ بين

الاقوامي مزدور آفيس جي ڊائريڪٽر جنرل ڏانهن اهڙو پڌرنامو جنهن کي ڪنهن به پاسي کان ڦير ڦار ڪري يا ڪنهن پراڻي پڌرنامي جي ڦير ڦار ڪري ۽ موجوده ميٽر جي حالتن ۾ انهن جي لاڳو ڪرڻ وارين دشواري کي ظاهر ڪري اهڙو رابطنو رکي سگهن ٿا.

حصو چوٿون:

آخري ٺهراءَ

قلم 14:

هن ميٽر جي دستوري بحاليءَ لاءِ ان جي رجسٽريشن لاءِ به بين الاقوامي مزدور آفيس جي ڊائريڪٽر جنرل ڏانهن لکپڙهه ڪرڻي پوندي.

قلم 15:

(1) هيءُ ميٽر صرف انهن بين الاقوامي مزدور تنظيمن جي ميمبرن سان لاڳو رهندو جيڪي بحاليءَ لاءِ ڊائريڪٽر جنرل وٽ پنهنجي داخلا/ رجسٽريشن ڪرائي چڪا آهن.

(2) اهوان تاريخ جي ٻارهن مهينن کانپوءِ عمل/ زور ۾ ايندو جنهن تاريخ تي گهٽ ۾ گهٽ ٻه ميمبرن جي بحالي ڊائريڪٽر جنرل وٽ رجسٽريشن ٿي چڪي آهي.

(3) ان کانپوءِ اهو ميٽر/ رسم ڪنهن به ميمبر لاءِ ان جي بحاليءَ جي رجسٽريشن جي هڪ سال کانپوءِ ئي ان ميمبر لاءِ زور ۾ ايندو/ عمل ۾ ايندو.

قلم 16:

(1) اهو ميمبر جنهن ان ميٽر/ رسم کي بحال ڪيو هجي، ان تاريخ کان جڏهن اهو عمل ۾ آيو ڏهن سالن جي عمل کانپوءِ ان کي رد ڪري سگهجي ٿو. انهيءَ قدر هيٺ جنهن سان هو بين الاقوامي مزدور آفيس جي ڊائريڪٽر جنرل ڏانهن اهڙي رابطي جو اطلاع موڪليندو. اهڙو رڌنامو. داخلا واري تاريخ کانپوءِ هڪ سال کانپوءِ موثر نه ٿيندو.

(2) هر هڪ ميمبر جنهن هن ميٽر جي بحالي ڪئي هجي ۽ ڏهن سالن کانپوءِ هڪ سال جي اندر جيڪڏهن هوان جي رد ڪرڻ لاءِ رابطو قائم نه ٿو ڪري ۽ ان جي داخلا بين الاقوامي مزدور آفيس جي ڊائريڪٽر جنرل وٽ نٿو ڪرائي ته هو ٻين ڏهن سالن لاءِ انهيءَ ميٽر/ رسم جو پابند رهندو ۽ ان کي ڪنهن به ڏهن سالن جي عرصي کانپوءِ ئي مٿين بيان ڪيل شرط ۽ طريقي مطابق رد ڪري سگهجي ٿو.

قلم 17 :

- (1) بين الاقوامي مزدور آفيس جو ڊائريڪٽر جنرل سيني بحالين، پڌرنامن ۽ رد ڪرڻ لاءِ ILO تنظيم جي سيني ميمبرن کي ڄاڻ مهيا ڪندو رهندو، جيڪي هن کي ميمبرن وٽان ان ڏس ۾ رابطا ملندا رهندا.
- (2) ڊائريڪٽر جنرل جڏهن ILO جي تنظيم جي ميمبرن کي بي بحاليءَ لاءِ اطلاع ڏيندو ته ان ۾ اهو ظاهر ڪندو ته ڪهڙي تاريخ کان اهو ميٽر/رسم عمل ۾ اچن ٿا.

قلم 18 :

بين الاقوامي مزدور آفيس جو ڊائريڪٽر جنرل گڏيل قومن جي سيڪريٽري جنرل ڏانهن گڏيل قومن جي چارٽر جي قلم 102 مطابق، داخلائون بحالين جا تفصيل، پڌرناما ۽ رد ڪرڻ وارن عملن کان آگاهه ڪندو، جنهن جي هن مٿين ٺهراءن مطابق داخلا/رجسٽريشن ڪئي آهي.

قلم 19 :

هر رسم جي عمل کان 10 سالن جي مدي کانپوءِ بين الاقوامي مزدور آفيس جي انتظام هلائيندڙ باڊي ان ميٽر تي ڪم ڪرڻ واري رپورٽ عام ڪانفرنس ۾ پيش ڪندي ۽ ان ڪانفرنس جي ايجنڊا ۾ ان سڄي ميٽر/رسم ۽ ان جي ڪنهن حصي کي ورجائڻ/دھرائڻ لاءِ سوال اُٿاريندي.

قلم 20 :

(1) ڪانفرنس کي نئون ميٽر/نئين رسم اختيار ڪرڻ لاءِ هن سڄي ميٽر يا ان جي حصي کي ورجائڻو پوندو ته ان لاءِ نئين ميٽر/رسم کي هيٺيون ڳالهينون ڪرڻيون پونديون.

(الف) ميٽر جي بحالي ڪندڙ ميمبر هن موجوده ميٽر کي سڌو سنئون ۽ جلد ئي رد ڪندو يا اهو قلم 16 سان ٺهڪندڙ نه هوندو ۽ جڏهن نئين ورجائڻ وارو ميٽر عمل ۾ اچي ويو هوندو.

(ب) جڏهن ان تاريخ کان نئون ورجائڻ وارو ميٽر عمل ۾ اچي چڪو هوندو ته هيءُ ميٽر ميمبرن جي بحاليءَ لاءِ بند ٿي ويندو.

(2) هيءُ ميٽر تڏهن اصلي نُقطن سان عمل ۾ رهندو ۽ انهن ميمبرن لاءِ رهندو، جن هن جي بحالي ته ڪئي آهي پر ورجايل ميٽر کي بحال نه ڪيو آهي.

قلم 21 :

هن مضمون جا انگريزي ۽ فرينچ ترجما به اوتراڻي (برابري جي بنياد تي) اختياري وارا هوندا.

تنظيم ٺاهڻ جي حق ۽ گڏيل ڳالهين ڪرڻ واري حق جو ٺاه

بين الاقوامي مزدور تنظيم جي عام ڪانفرنس جيڪا جنيوا ۾ بين الاقوامي مزدور آفيس جي انتظام هلائيندڙن پاران منعقد ڪئي ويئي ۽ 8 جون 1949ع تي (32) بينڪ ۾ گڏجاڻي ڪئي ويئي.

جنهن ۾ ڪجهه رٿن کي اختيار ڪرڻ لاءِ فيصلو ڪيو ويو. جن جو تعلق انهيءَ تنظيم ٺاهڻ واري حق ۽ مجموعي طور تي سوڊي بازي ڪرڻ واري حق ۽ اصولن جي عملي پوئواريءَ سان آهي. جيڪو سندس ايجنڊا جو چوٿون ائٽم آهي. انهن تي پڪو ارادو ڪيو ويو ته اهي رٿائون بين الاقوامي ميٽر جي صورت وٺنديون. هن ڏينهن يعني پهرين جولاءِ 1949ع واري ڏينهن کي تنظيم ٺاهڻ جي حق ۽ مجموعي سوڊي بازيءَ جي حق جي ميٽر 1949ع وارو ڏينهن تسليم ڪيو ويندو.

قلم 1:

- (1) پورهيت انهيءَ عمل جي خلاف جيڪو سندن روزگار جي سلسلي ۾ يونين جي مخالف ۽ ان ۾ امتياز جي خلاف هوندو پورو پورو تحفظ حاصل ڪندا.
- (2) اهڙو تحفظ خاص ڪري انهن عملن خلاف لاڳو ٿيندو جيڪو ان لاءِ هيٺ شمار ٿيل آهي، جيئن:
(الف) ڪنهن به پورهيت جو روزگار انهيءَ شرط سان فراهم ڪيو وڃي ته هو يونين سان ڳانڍاپو نه رکندو ۽ يونين جي ميمبريءَ تان هٽ ڪندو.

(ب) ڪنهن به پورهيت کي نوڪريءَ مان ڪڍي ڇڏڻ يا ان سان تعصب ڪرڻ چاڪاڻ ته هو ڪنهن يونين جو ميمبر آهي يا ڊيوٽيءَ واري تائيمر کانپوءِ هو يونين جي مشغولين ۾ حصو وٺي ٿو يا پنهنجي مالڪ جي مرضيءَ سان ڪم ڪرڻ واري وقت انهن ۾ حصو وٺي ٿو.

قلم 2:

(1) پورهيتن ۽ مالڪن جون تنظيمون، انهن هڪٻئي سان مداخلت وارن عملن جي خلاف پورو پورو تحفظ حاصل ڪنديون ۽ ٻيڻ انهن عملن جي خلاف هو هڪٻئي جي ايجنٽن / ميمبرن ۽ انهن کي سنوت ۾ اچڻ، ڪم ڪرڻ ۽ انتظام ۾ دخل اندازي ڪرڻ جي برابر آهن.

(2) خاص طور تي اهي عمل جيڪي پورهيتن جي تنظيمن جي واڌاري لاءِ رٿيا وڃن ٿا ۽ مالڪن جي تنظيمن جي قبضي / غلبي هيٺ آنديون وڃن ٿيون يا پورهيتن جي تنظيمن کي مالي طور تي يا ٻئي نموني سان مدد ڪرڻ ان مقصد سان ته انهن تنظيمن کي مالڪن يا مالڪن وارين تنظيمن جي قبضي هيٺ آندو وڃي، انهن عملن کي هن قلم جي نقط نظر ۾ مداخلت وارا عمل سمجهيو ويندو.

قلم 3:

اها مشينري جيڪا قومي حالتن مطابق موزون سمجهي وڃي ان کي برپا ڪرڻ ۽ انهيءَ تنظيم ٺاهڻ واري حق جيڪو پٺئين مضمونن ۾ صاف بيان ڪيو ويو آهي، ان جو مان وڌائڻ لاءِ پڪ ڏيڻ.

قلم 4:

جتي ضروري سمجهجي اهڙا آپاءِ وٺڻ جيڪي قومي حالتن سان مطابقت رکن، مشينريءَ جي استعمال ۽ پوري واڌاري لاءِ انهن کي همٿائڻ ۽ اڳتي وڌائڻ ۽ اهي به مالڪن يا مالڪن جي تنظيمن ۽ پورهيتن جي تنظيمن وچ ۾ باهمي خيالن جي ڏي وٺ جي ذريعي طعي ڪرائڻ، ان خيال کان ته روزگار جي شرطن ۽ شروعاتي ڪي مجموعي معاهدي ذريعي باقاعدي ڏيارڻ.

قلم 5:

(1) هن ميٽر ۾ ان حد تائين فوج ۽ پوليس جي حقن لاءِ ضمانتون ڏيڻ جيستائين قومي قانون ۽ قاعدا اجازت ڏين.

(2) ان اصول هيٺ جيڪو بين الاقوامي مزدور تنظيم جي دستور جي قلم 19 جي پيرا 8 ۾ بيان ڪيل آهي، ان مطابق ڪوبه ميمبر هن ميٽر جي ان بحاليءَ ۾ صحيح نه سمجهيو ويندو جيڪو موجوده قانون، انعام، رسم يا معاهدي تي ان خاصيت سان اثر انداز ٿيندو جو فوج يا پوليس جا ميمبر هن ميٽر جي ذمي هيٺ اهو حق حاصل ڪندا.

قلم 6:

هيءَ ميٽر انهن پبلڪ جي نوڪري ڪندڙن سان ڪوبه واهيو نه ٿورڪي جيڪي رياست جي انتظام ۾ رڳو آهن ۽ نه ئي وري انهن لاءِ اهو سمجهڻ گهرجي ته هيءَ ميٽر ڪنهن نموني ۾ هنن جي حقن يا بيهڪ وغيره سان بغض / تعصب ڪري ٿو.

قلم 7:

هن ميٽر جون روايتي بحاليون بين الاقوامي مزدور آفيس جي ڊائريڪٽر جنرل ڏانهن رجسٽريشن لاءِ موڪليون وينديون.

قلم 8:

(1) هيءَ ميٽر صرف بين الاقوامي مزدور تنظيم جي انهن ميمبرن ڏانهن پابند رهندو جنهن جون بحال ڪرڻ واريون درخواستون رجسٽريشن لاءِ بين الاقوامي مزدور آفيس جي ڊائريڪٽر جنرل وٽ جمع ڪرايل هونديون.

(2) هي ميٽر ان تاريخ جنهن تي گهٽ ۾ گهٽ ٻن ميمبرن جون بحاليون رجسٽريشن لاءِ آيل هونديون ان جي هڪ سال پوري ٿيڻ کانپوءِ عمل / زور ۾ آنديون وينديون.

(3) ان کانپوءِ ئي هي ميٽر ڪنهن به ميمبر ملڪ ۾ ان تاريخ کانپوءِ هڪ سال کانپوءِ عمل ۾ آندو ويندو جنهن تاريخ تي هن جي بحالي رجسٽر ٿيندي.

قلم 9:

اهي پڌرناما جيڪي بين الاقوامي مزدور تنظيم جي دستور جي قلم (35) جي پيرا 2 مطابق بين الاقوامي مزدور آفيس جي ڊائريڪٽر جنرل وٽ رجسٽر ٿيڻ لاءِ موڪليا ويندا انهن ۾ اهو واضح طور بيان ڪرڻ / ظاهر ڪرڻ گهرجي ته:

(الف) اهي حدون جنهن هيٺ تعلق رکندڙ ميمبر اها ذميداري کڻي ٿو ته اهو ان ميٽر جي قاعدن کي بنا ڪنهن ڦير ڦار جي نافذ ڪندو.

(ب) اهي حدون جنهن هيٺ تعلق رکندڙ ميمبر اها ذميداري کڻي ٿو ته هو ان ميٽر جي قاعدن کي ڪجهه ڦير ڦار بعد نافذ ڪندو ته ان حالت ۾ هن کي ڦير ڦار جا تفصيل مهيا ڪرڻا پوندا.

(ث) اهي حدون جنهن هيٺ هيءَ رسم / ميٽر نافذ العمل نه آهي ته اهڙين حالتن ۾ انهن لاءِ هو جواز ڄاڻائيندو ته اهو نافذ العمل ڇو نه آهي.

(د) اهڙيون حدون جن هيٺ ميمبر پنهنجو فيصلو محفوظ رکي ٿو ته ان جي بيهڪ تي غور ڪرڻ لاءِ هن کي وقت جي ضرورت آهي.

(2) اهي ذميداريون جيڪي هن قلم جي پهرين پيرا (الف) ۽ (ب) سان ٺهڪنديون انهن کي بحاليءَ جواز ٿيندڙ حصو سمجهيو يا تسليم ڪيو ويندو ان کي بحاليءَ وارو زور هوندو.

(3) ڪوبه ميمبر ڪنهن به وقت بعد واري اصلي پڌرنامي / اعلان جي ذريعي سڄي ميٽر يا ان جي ڪنهن حصي کي پنهنجي حق کي محفوظ رکي رد ڪري سگهي ٿو ۽ اهو هن قلم جي پيرا پهرين جي (ب) (ث) يا (د) واري حصي جي مضمون هيٺ ڪري سگهندو.

(4) ڪوبه ميمبر ڪنهن به وقت، جيڪڏهن مضمون / قلم 11 مطابق رد ڪرڻ لائق آهي ته اهڙو پڌرنامو ڊائريڪٽر جنرل ڏانهن موڪلي سگهي ٿو جنهن ۾ اڳئين معاهدي ۾ ترميم تجويز پيش ڪندو يا اهڙيون حدون ظاهر ڪندو.

قلم 10:

(1) اهڙا اعلان جيڪي بين الاقوامي مزدور تنظيم جي دستور جي قلم 35 جي 4 ۽ 5 پيرا مطابق، بين الاقوامي ليبر آفيس جي ڊائريڪٽر جنرل ڏانهن موڪليا ويا آهن، اهي واضح ڪندا ته آيا ميٽر جا ٺهراءَ انهن حدن ۾ بنا ڪنهن ڦير ڦار جي عمل ۾ آندا ويندا يا ڪنهن ڦير ڦار کانپوءِ ئي لاڳو ڪيا ويندا. جڏهن پڌرنامو اهو ظاهر ڪندو ته اهي درستيءَ کانپوءِ لاڳو ڪيا ويندا ته انهن ۾ ڦير ڦار جا تفصيل ڏيڻا پوندا.

(2) ڪوبه ميمبر، يا بين الاقوامي اختياريءَ واري ڪنهن به وقت بعد واري اعلان جي ذريعي سڄي ميٽر يا ان جي ڪنهن حصي کي ترڪ ڪري سگهن ٿا يا ڪنهن به پراڻي پڌرنامي ۾ ظاهر ڪيل درستيءَ تي وري ڳالهه ٻولهه چوري سگهن ٿا.

(3) ڪو به ميمبر، ڪجهه ميمبريا بين الاقوامي اختياريءَ وارن سان تعلق رکندڙ ڪنهن به وقت ميٽر جي مضمون 11 مطابق جيڪڏهن ميٽر کي درستيءَ/ ڦير ڦار لائق قرار ڏين ٿا ته اهڙي قسم جو اعلان جنهن ۾ پراڻي ميٽر جي ڪنهن حصي کي ڦير ڦار لاءِ تجويز ڏيندا ۽ هاڻي واري بيهڪ جنهن هيٺ هو انهيءَ ميٽر کي لاڳو ڪن اهڙو پڌرنامو ڊائريڪٽر جنرل ڏانهن موڪليندا.

قلم 11:

(1) اهڙو ميمبر جيڪو هن ميٽر کي بحال ڪري چڪو هجي، ڏهن سالن جي پوري عرصي بعد ان عرصي جي ڳڻپ انهيءَ تاريخ کان ٿيندي جنهن تي اهو ميٽر عمل ۾ آيو هجي، ان کانپوءِ اهڙي عمل جي ذريعي جنهن ۾ هن اهڙو اطلاع ڊائريڪٽر جنرل ڏانهن موڪليو هجي، رد ڪري سگهي ٿو. اهڙي رد ڪرڻ واري عمل کي موثر قرار نه ڏنو ويندو، جيڪو رجسٽر ڪرائڻ واري تاريخ کانپوءِ هڪ سال جي اندر عمل ۾ آندو ويندو.

(2) هر اهو ميمبر جنهن هن ميٽر کي بحال ڪيو هجي ڏهن سالن جي عرصي بعد هڪ سال اندر پنهنجي رد ڪرڻ وارو حق جيڪڏهن استعمال نه ڪيو ته جيڪو هن قلم جي پهرين ڀيرا ۾ ڏنل آهي ته هو ڏهن سالن جي عرصي لاءِ هن ميٽر لاءِ پابند رهندو ۽ ان کانپوءِ ڏهن سالن جي عرصي کانپوءِ وري ان حق کي حاصل ڪري سگهندو جيڪي هن قلم جي پهرين ڀيرا مطابق ڏنل آهن.

قلم 12:

(1) بين الاقوامي ليبر آفيس جو ڊائريڪٽر جنرل بين الاقوامي مزدور تنظيم جي ميمبرن جي سڀني بحالين/ اعلانن ۽ رد ڪرڻ وارن پڌرنامن بابت جيڪي هن وٽ رجسٽر ٿيندا سڀني ميمبرن کي اطلاع ڏيندو رهندو.

(2) جڏهن هو تنظيم جي ميمبرن کي بي بحاليءَ جي رجسٽريشن جو اطلاع ڏيندو ته ڊائريڪٽر جنرل، تنظيم جي ميمبرن جو ان تاريخ ڏانهن ڌيان ڇڪائيندو، جنهن تاريخ کان اها بحالي اثر وڌندي/ عمل ۾ ايندي يا زور وٺندي.

قلم 13:

بين الاقوامي مزدور آفيس جو ڊائريڪٽر جنرل، گڏيل قومن جي چارٽر جي مضمون/ قلم 102 مطابق گڏيل قومن جي سيڪريٽري جنرل کي انهن بحالين، پڌرنامن ۽ رد ڪرڻ وارن عملن جا پورا تفصيل موڪليندو، جيڪي هن مٿين ٺهراءن هيٺ رجسٽر ڪيا هوندا.

قلم 14:

جيڪڏهن بين الاقوامي مزدور تنظيم جي انتظام هلائيندڙ باڊي ضروري سمجهي ته اهڙي وقت هوءَ هن ميٽر جي ڪمن جي رپورٽ عام ڪانفرنس جي اڳيان پيش ڪندي ۽ ڪانفرنس جي خواهش جاچيندي ته ان جي سڃي يا ڪجهه صفحا ورجائڻ جو سوال ايجنڊا ۾ رکيو وڃي يا نه.

قلم 15:

(1) ڪانفرنس کي نئين ميٽر کي اختيار ڪرڻو پوندو يا پراڻي ميٽر جي سڃي حصي کي يا ڪجهه حصي کي ورجائڻو پوندو. اهوان جي ٺهراءَ تي دارومدار رکي ٿو.

(الف) نئين ورجائڻ واري ميٽر جو ميمبر بحاليءَ جي ذريعي هن ميٽر کي رد ڪندو. اهو به قلم (11) سان نه ٺهڪندڙ هجي ۽ جيڪڏهن نئون ورجائڻ وارو ميٽر عمل ۾ نه اچي چڪو هجي.

(ب) انهيءَ تاريخ کانپوءِ جيڪڏهن ورجائڻ وارو ميٽر زور/ عمل ۾ اچي چڪو هجي ته هيءُ ميٽر ڪنهن به ميمبر جي بحاليءَ لاءِ کليل نه هوندو.

(2) هيءُ ميٽر بهرحال ڪنهن به حالت ۾ انهن ميمبرن لاءِ اصلي حالت ۾ مضمون جي عمل لائق رهندو جن ان کي بحال ڪيو هجي ۽ ورجائڻ واري ميٽر کي بحال نه ڪيو هجي.

قلم 16:

هن ميٽر جا مضمون انگريزي ۽ فرينچ ترجما اوتراڻي قابل قبول ۽ اختيار وارا هوندا.

بھراڙين جي پورهيتن جي تنظيمن ۽ انھن جي اقتصادی ۽ معاشي ترقيءَ واري ڪردار متعلق نھراءَ – Convention

عالمي پورهيت سنگت جي عام گڏجاڻي جيڪا ڪاروبار هلائڻ واري
اختياري طرفان جنيوا شهر ۾ سنڌائي وٺي هئي، جيڪا سنهين اجلاس واري موقعي
تي 4 جون 1975ع ۾ ڪوٺائي وٺي هئي.

اها سڄي دنيا جي بھراڙين جي تنظيمن جي اهميت کي مڃيندي ته
جيڪڏهن سندن ڪم ڪار وارين حالتن ۾ زندگيءَ کي سٺو ڪرڻو آهي ته پوءِ
کين ترٿ اقتصادي ۽ معاشي ترقيءَ وارن ڪمن ۾ شامل ڪيو وڃي.

ان ڳالهه کي محسوس ڪندي ته دنيا جي ڪيترن ملڪن منجهه بالخصوص
اُسرنڌر ملڪن ۾ زمين ۽ پورهيتي کي ٿورائي ۾ ڪتب آندو ٿو وڃي، تنهن ڪري
بھراڙين جي پورهيتن کي اهميت ڏيڻ ضروري ٿيو پوي ته سندن هر طرح جي
دلجوئي ٿيڻ گھرجي ته جيئن هو سنيون ۽ آزاد تنظيمون ٺاهين ته جيئن هو
پنهنجن ميمبرن مٿان چپر ٿي بيھن ۽ انھن جي پلائيءَ واسطي ڪم ڪن ته جيئن
اقتصادی ۽ سماجي ترقيءَ ۾ سندن مناسب حصو هجي.

اهو سوچيندي ته اهڙيون تنظيمون دنيا جي مختلف حصن ۾ هاڻوڪي گهٽ زرعي پيداوار کي وڌائي سگهڻ ۾ ضروري طرح پنهنجي طرفان ڪجهه ڪري سگهن.

اهو تسليم ڪندي ته اُسرنڌر ملڪن ۾ بهراڙين جي پورهيتن جي حياتي ۽ ڪم ڪار وارين حالتن کي سڌارڻ ۾ زرعي سڌارا ضروري ۽ اهميت وارا ٿين ٿا، تنهن ڪري اهڙن سڌارن کي عمل ڪرائڻ لاءِ بهراڙين جي پورهيت تنظيمن کي عملي طرح حصو وٺڻ سان گڏ سهڪار به ڪرڻ گهرجي، ۽ هن وقت عمل ۾ ايندڙ عالمي پورهيت ٺاهه ۽ سفارشون ڪيل خصوصي تنظيم ٺاهڻ جو حق (زراعت) وارو ٺاهه (سال 1921ع ۾ منظور ڪيل)، تنظيم ٺاهڻ جي آزادي ۽ منظم ڪرڻ جو حق ۽ گڏجي ڳالهين ذريعي معاملن کي نيبرڻ متعلق ٺاهه (سال 1948ع ۾ منظور ڪيل)، منظور ڪرڻ جو حق ۽ گڏجي ڳالهين ذريعي معاملن کي نيبرڻ متعلق ٺاهه (سال 1949ع ۾ منظور ڪيل) جنهن ذريعي مڙني پورهيتن جنهن ۾ بهراڙين جا به پورهيت اچي وڃن ٿا، ته هو پنهنجي مرضيءَ سان آزاد ۽ خود مختيار تنظيمون ٺاهين، ڪيترائي عالمي طرح مڃيل ٺاهه ۽ سفارشون جيڪي بهراڙين جي پورهيتن لاءِ به لاڳو ٿين ٿيون، جنهن ۾ سندن پلائيءَ متعلق ٺاهه تي عمل ڪرائڻ ۾ دلچسپي ۽ شموليت کي ضروري سمجهيو ويو آهي.

گڏيل قومن (يونائيٽڊ نيشنز) جي مختلف تنظيمن، خصوصن (ILO) عالمي پورهيت تنظيم خوراڪ ۽ زراعت واري تنظيم (FAO) زرعي سڌارن ۽ بهراڙين جي ترقيءَ لاءِ گڏجي الڪو ظاهر ڪن ٿيون. مٿين ڳالهين کي نظر ۾ رکندي هيٺين معيارن کي حاصل ڪرڻ لاءِ خوراڪ ۽ زراعت واري تنظيم ۽ عالمي پورهيت تنظيم هڪٻئي سان لڳاتار سهڪار ڪندي ان ڳالهه جو خيال رکنديون ته اهڙن ڪمن يا منصوبن تي عمل نه ڪبو جن سان ورجاءُ ٿيندو هجي.

ڪجهه رٿن تي عمل ڪرڻ جو فيصلو ڪيو ويو آهي ته بهراڙين جي تنظيمن ۽ انهن جو اقتصادي ۽ سماجي ترقيءَ بابت حصو جيڪي هن اجلاس ۾ چوٿين اسر تي رکيل آهي.

فيصلو ڪيو ويو آهي ته انهن رٿن کي عالمي ٺاهه جي شڪل ڏني ويندي ۽ اڄ 23 جون 1975ع ۾ اينديون ۽ ان کي بهراڙين جي تنظيمن جو ٺاهه (سال 1975ع) ڪوٺيو ويندو.

آرٽيڪل: 1

هيءَ ٺاهه پهرين پهراڻين جي هر قسم جي تنظيمين تي لاڳو ٿيندو. جنهن ۾ اهي به تنظيمون اچن ٿيون جن تي ڪابه پابندي ناهي ۽ هو پهراڻين جي پورهيتن جي نمائندگي ڪن ٿيون.

آرٽيڪل: 2

- (1) هن ٺاهه موجب "پهراڻين جا پورهيت" جو مطلب آهي ته ڪوبه شخص جيڪو زراعت سان واسطو رکندڙ ڪنهن به ڪم، ڀرت جي ڪم يا اهڙو ڪم جيڪو پهراڻين ۾ ڪيو وڃي ٿو، آيا ڏهاڙي ڪمائي ٿو، يا هن آرٽيڪل جي شق نمبر 2 موجب جيڪو پاڻ ڪمائي ٿو، مقاطعي دار، حصي جو هاري يا ننڍڙو هاري مالڪ يا قبضي وارو سڀ شامل آهن.
- (2) هيءَ ٺاهه رڳو مساوڙي تي هارپو ڪندڙ حصيدار هاري، يا ننڍڙن ڪاتيدارن جن جو گهڻي ڀاڱي گذارو زراعت سان واسطو رکندڙ ڪمن ڪارين سان آهي، جيڪي زمين تي پاڻ ڪم ڪن ٿا يا جيڪي ڪڏهن ڪڏهن ٻين پورهيتن جي مدد سان ڪم ڪرائين ٿا ۽ انهن مڙني تي هي قاعدو لاڳو ٿئي ٿو.
 - (الف) جيڪي مستقل بنيادن تي پورهيت رکن انهن کان ڪم وٺن ٿا.
 - (ب) جيڪي ڪافي تعداد ۾ ڪنهن فصل لاءِ پورهيت رکن ٿا.
 - (ت) جن جي حصيدار هارين يا مساوڙي هارين زمين آباد ڪئي آهي، انهن تي هي قاعدو لاڳو نٿو ٿئي.

آرٽيڪل: 3

- (1) پهراڻين جي پورهيتن جا جيڪي به قسم آهن، آيا اهي ڏهاڙي ڪمائيندڙ هجن يا پنهنجو ڪم پاڻ ڪندا هجن، سواءِ انهن جي پنهنجي تنظيم جي آئين ۾ ڪنهن منع جي ڪري، ۽ ڪنهن به اختياريءَ جي اڳواٽ منظوريءَ کان سواءِ پنهنجي پسند جون تنظيمون ٺاهي سگهن ۽ انهن جا ميمبر ٿي سگهن ٿا.
- (2) تنظيم ٺاهڻ جي آزاديءَ واري اصول جو بلڪل احترام ڪيو ويندو. پهراڻين جون تنظيمون بلڪل آزاد ۽ خود مختيار ۽ پاڻ اربڻ واري جذبي سان ڪم ڪنديون رهنديون، انهن جي ڪمن ۾ ڪابه رڪاوٽ نه وڌي ويندي ۽ انهن مٿان ڪنهن به قسم جو دٻاءُ يا جبر نه ڪيو ويندو.
- (3) تنظيم جيڪڏهن ڪا قانوني حيثيت وٺڻ چاهي ته پوءِ ان تي ڪي پابنديون نه وڌيون وينديون يا ڪو اهڙو شرط نه وڌو ويندو جو انهن کي تنظيم ٺاهڻ يا تنظيمي ڪم ڪار کي اڪلائڻ ۾ ڏکيائي پيش اچي. انهن تي هن ٺاهه جي هن آرٽيڪل موجب ڪابه پابندي يا شرط نه وڌو ويندو.

(4) هن آرٽيڪل ۾ جيڪي خاطر بيون ڏنيون ويون آهن تنهن موجب ملڪ جو قانون اهڙو نه ٺاهيو ويندو ۽ نه وري عمل ۾ ايندو. جنهن سان هن آرٽيڪل جي مقصد کي ڪو ڇيهورسي.

آرٽيڪل 4:

بھراڙين جي ترقيءَ لاءِ قومي پاليسيءَ جو اصل مقصد بھراڙين جي پورهيتن جي تنظيمن کي ٺاهڻ ۽ انهن جي پرورش ۽ واڌ هجڻ، اهي پنهنجي رضا خوشيءَ سان ڪم ڪنديون هجن، ۽ اهي آزاد ۽ مضبوط هجن ته جيئن اثرائتي نموني پورهيت ترقيءَ وارن ڪمن ۾ دلچسپيءَ سان حصو وٺن ته جيئن سندن پلوٽيءَ، ان ڏس ۾ ڪابه ٻه اڪيائي نه ڪئي وڃي، جنهن جو 1958ع ۾ ٻه اڪيائيءَ واري قانون (روزگار ۽ ڌنڌو) ۾ ذڪر ڪيل آهي ته جيئن سندن اقتصادي ۽ سماجي ترقي ٿئي، جنهن جو مطلب آهي ته سندن اقتصادي ۽ معاشي حالتون سٺيون ٿي سگهن.

آرٽيڪل 5:

(1) اقتصادي ترقي ۽ سماجي اوسر واسطي بھراڙين جي تنظيمن کان جيڪڏهن ڪجهه ڪرائڻو آهي ته پوءِ هر ميمبر ملڪ جيڪو هن ٺاهه تي صحيح ڪري ٿو ته پوءِ ان کي ان تي عمل ڪرڻو پوندو ۽ ان لاءِ ڪي لڳاتار جوڳا ڀاڱا ڪٽندو ته جيئن بھراڙين جي تنظيمن جي دل وڌي ۽ ان ڏس ۾ جيڪي به رنڊڪون هجن انهن کي ختم ڪرڻو پوندو ته جيئن بھراڙين جا پورهيت پنهنجون تنظيمون ٺاهي سگهن. ان کي قانون جي وڌاءِ سان گڏ مضبوط به ڪري سگهن. انهيءَ واسطي جيڪڏهن ڪي رنڊڪون يا ٻه اڪيائيءَ وارا قانون يا حڪم موجود آهن ته انهن کي ختم ڪرڻو پوندو.

(2) هر اهو ملڪ جيڪو هن ٺاهه کي مڃي ٿو ۽ هتي صحيح ڪري ٿو جنهن جي هن کي خاطري ڏيڻي پوندي ته سندس قانون يا آئين ۾ اهڙي ڳالهه هجي جو خاص حالتن جي اوت ۽ بھراڙين جي تنظيم جي ٺاهڻ، ان جي ترقي ۽ اوسر لاءِ ڪا پابندي هجي.

آرٽيڪل 6:

اهڙيون ڪوششون ڪيون وڃن جن سان ماڻهن کي وڌ کان وڌ ان ڳالهه جي ضرورت جي خبر پوي جنهن سان بھراڙين جي تنظيمن جي ترقيءَ مان فائدين بابت هي خبر پوي ته جيئن هوروزگار پيدا ڪرڻ يا حاصل ڪرڻ واري سهولت لاءِ وڌ ۾ وڌ سهنجائي وارا موقعا پيدا ڪري سگهن ته جيئن بھراڙين وارن علائقن ۾ سندن

ڪم ڪار جي طريقن، جتي به ڪم ڪن ٿا ان ۾ بهتري ٿئي ۽ سندن زندگيءَ ۾ آسائش حاصل ڪري سگهن ته جيئن قومي آمدني ۽ پيداوار ۾ واڌ ٿئي ته جيئن ان جي ورهاست به سٺي نموني ڪري سگهجي.

آرٽيڪل 7:

هن ٺاهه کي منظور ڪرڻ ۽ ان تي صحيح ڪرڻ جي خبر ڊائريڪٽر جنرل عالمي پورهيت جي دفتر (انٽرنيشنل ليبر آفيس) کي لکت ۾ ڏني ويندي ته جيئن ان جي رڪارڊ ۾ داخلا ڪئي وڃي.

آرٽيڪل 8:

- (1) هي ٺاهه انهن ملڪن سان لاڳو ٿيندو جن هن کي منظور ڪندي صحيح ڪئي آهي ۽ ان جي باقاعده ڊائريڪٽر جي آفيس ۾ داخلا ڪرائي آهي.
- (2) هن ٺاهه تي گهٽ ۾ گهٽ ٻن ملڪن طرفان صحيح ڪري پارهين مهينن ۽ ڊائريڪٽر جنرل وٽ داخلا کانپوءِ ئي عمل ٿيندو.
- (3) ان کان پوءِ ٻين ميمبر ملڪن لاءِ پارهين مهينن جي گذرڻ ۽ داخلا بعد هي ٺاهه عمل ۾ آندو ويندو.

آرٽيڪل 9:

- (1) ميمبر ملڪ جيڪو هن ٺاهه تي صحيح ڪري ٿو تنهن جي مرضيءَ تي ڇڏيل آهي ته جنهن تاريخ کان اڳ هن ٺاهه تي صحيح ٿي آهي جنهن جي ڏهن سالن گذرڻ کانپوءِ ان کي ختم ڪري ان لاءِ ان ملڪ جي ڊائريڪٽر جنرل کي لکت ۾ سڏ ڏيڻي پوندي جنهن جي پڻ داخلا ڪئي ويندي. اهڙي رد ڪرڻ واري بهاني ان تاريخ جنهن جي داخلا ٿي آهي، هڪ سال گذري وڃڻ کانپوءِ ئي زور وٺندي يا عمل ۾ ايندي.
- (2) هر ميمبر جنهن هن ٺاهه کي بحال ڪيو آهي ته ان جي 10 سال گذري وڃڻ کانپوءِ هڪ سال اندر جيڪڏهن هو پنهنجي ان ٺاهه جي رد ڪرڻ واري حق کي استعمال نٿو ڪري جيڪو هن قلم مطابق ڏنل آهي ته هو ٻين ڏهن سالن جي لاءِ هن ٺاهه لاءِ پابند رهندو ۽ تنهن ڪري ٻين ڏهن سالن کانپوءِ ئي مٿي بيان ڪيل شرطن مطابق اهو رد ڪرڻ وارو حق وري حاصل ڪري سگهيو.

قلم 10:

- (1) بين الاقوامي پورهيت آفيس جو ڊائريڪٽر جنرل انهن سڀني بحالين ۽ رد ڪرڻ وارين درخواستن جيڪي هن ڏانهن اچن ٿيون انهن متعلق بين الاقوامي مزدور تنظيم جي سڀني ميمبرن کي اطلاع ڪندو.

(2) جڏهن به ڊائريڪٽر جنرل تنظيم جي ميمبرن ڏانهن بي بحاليءَ جي داخلا لاءِ اطلاع ڏيندو ته هو تنظيم جي ميمبرن جو خاص طور تي ان تاريخ ڏانهن ڌيان ڇڪائيندو جنهن تاريخ تي اهو ٺهراءُ عمل ۾ ايندو.

قلم 11:

بين الاقوامي پورهيت آفيس جي ڊائريڪٽر جنرل کي گڏيل قومن جي چارٽر جي قلم 102 مطابق گڏيل قومن جي سيڪريٽري جنرل کي انهن سڀني بحالين ۽ رد ڪرڻ وارن عملن جا تفصيل موڪليندو رهندو جن جي هو مٿين بيان ڪيل ٺهراءُن مطابق داخلا ڪندو رهي ٿو.

قلم 12:

ڪنهن به وقت جيڪڏهن بين الاقوامي مزدور آفيس جو انتظام هلائيندڙ باڊي ضروري سمجهي ته هن ٺهراءُ متعلق رپورٽن کي ڪانفرنس ۾ پيش ڪري سگهي ٿي ۽ اڃا به وڌيڪ ضروري سمجهي ته ان سڄي ٺهراءُ يا ان جي ڪنهن حصي کي ورجائڻ لاءِ ڪانفرنس جي ايجنڊا ۾ شامل ڪري سگهي ٿي.

قلم 13:

(1) ڇا ڪانفرنس کي نئون ٺهراءُ اختيار ڪرڻ گهرجي، هن ٺهراءُ کي ورجائڻ گهرجي، سڄي کي يا ان جي ڪنهن حصي کي ورجائڻ گهرجي ته جيستائين نئون ٺهراءُ هيٺ ڏنل ڳالهين کي پورو ڪري ٿو؟

(الف) نئين ورجائيندڙ ٺهراءُ جي بحالي ڪندڙ ميمبر هن ٺهراءُ کي جيئن جو تيئن رد ڪندو ۽ مضمون 9 سان به ٺهڪندي رد ڪندو ۽ تڏهن جڏهن نئون ورجايل ٺهراءُ عمل ۾ اچي چڪو هوندو.

(ب) ۽ انهيءَ تاريخ کان جڏهن نئون ورجايل ٺهراءُ عمل ۾ ايندو ته هيءُ ٺهراءُ ميمبرن جي بحاليءَ لاءِ بند ٿي ويندو.

(2) هيءُ ٺهراءُ پنهنجي اصلي حالت ۾ ۽ هر حالت ۾ قائم رهندو، انهن ميمبرن لاءِ جن هن ٺهراءُ کي بحال ڪيو آهي، پر نئين ورجايل ٺهراءُ جي بحالي نه ڪئي آهي.

قلم 23:

هن ٺهراءُ جا انگريزي ۽ فرينچ ٻوليءَ ۾ ترجما اوتراڻي قابل قبول هوندا.

پاڪستان جي آئين 1973ع مطابق سماجي انصاف جو واڌارو ۽ سماجي برائين جو خاتمو:

قلم 37:

رياست

- (الف) ملڪ ۾ ترقي ڏياريندي ۽ خاص ڪري پنٿي پيل ماڻهن ۽ علائقن جي تعليمي ۽ اقتصادي دلچسپين ۾ واڌارو آڻيندي.
- (ب) جهالت کي ختم ڪرڻ ۽ گهٽ ۾ گهٽ ممڪن وقت اندر ضروري ثانوي تعليم عام ۽ مفت ڪرڻ.
- (ب) هنري ۽ ڪاروباري تعليم رائج ڪرڻ ۽ ٻڙ مٿاهين سطح واري تعليم لياقت ۽ قابليت آهر مهيا ڪرڻ.
- (د) اهڙو بندوبست رکڻ جيئن صحيح ۽ انساني اعتبار واريون ڪم جون حالتون مهيا ٿي سگهن ۽ ان ڏس ۾ ان جي پڪ ڏيارڻ ته ٻارن ۽ عورتن کي انهن ڌنڌن ۾ ملازمت نه ڪرڻي پوي، جيڪي انهن جي جنس ۽ عمر جي لحاظ کان ناموزون آهن ۽ عورتن کي سندن نوڪرين ۾ ماتاڻي وارا فائدا فراهم ڪرڻ جي ضمانت ڏيارڻ.
- (6) مختلف علائقن جي ماڻهن کي تعليم، سکيا جيڪا زرعي ۽ صنعتي سڌارن ۽ ٻين طريقن تي منحصر آهي، جي ذريعي ان لائق ٺاهڻ ته هو قومي مشغولين جيڪي هر قسم جون هونديون انهن ۾ ڀرپور نموني ۾ حصو وٺي سگهن، جنهن ۾ پاڪستان جي خدمت وارا روزگار به شامل آهن.
- (7) جنسي ڪاروبار، جوا ۽ صحت کي جوکو ڏيندڙ دوائون وٺڻ، گندي ادب ۽ غير اخلاقي مواد جي پڙتنگ، چپاڻي، تقسيم ۽ نمائي ۽ پڌرائيءَ کان ماڻهن کي پاسي رکڻ.
- (8) شراب ۽ دارون جي ڪپ ۽ عام استعمال جي روڪ ٿام ڪرڻ کانسواءِ انهن جي جيڪي ان کي دوا طور، مذهبي طور يا غير مسلم استعمال ڪن ٿا.

(9) سرڪاري انتظام جي مرڪزيت کي توڙڻ جيئن انهن جي سڀني ڌنڌن هلائڻ ۾ سهولت ٿئي، ماڻهن جي ضرورتن ۽ سهولتن کي پورو ڪري سگهجي.

ماڻهن جي سماجي ۽ اقتصادي پلائيءَ جي اوسر، اها پڻ آئين مطابق

رياستن جي ذميواري هوندي:

قلم 38:

- (1) ماڻهن جي بهتريءَ لاءِ بنا ڪنهن جنس، ذات، پات، نسل جي امتياز جي ڪوشش وٺڻ ۽ اهو به سندن زندگيءَ جي معيار بلند ڪرڻ واري طريقي سان ۽ اهڙي نموني ۾ جيئن ڪو خاص ماڻهو يا ڪو مخصوص ٿولو دولت ۽ پيداوار جي ذريعن تي قبضو نه ڪري، جيڪو عام ماڻهن جي پلائيءَ جي خلاف آهي، پورهيتن ۽ روزگار فراهم ڪندڙن جي وچ ۾ حقن ۽ فرضن جي ورهاست ڪرڻ ۽ زميندارن ۽ لاپي تي زمين رکندڙن جي وچ ۾ مناسب تناسب رکڻ.
- (2) سڀني شهرين لاءِ پنهنجي ملڪ جي ذريعن مطابق ڪم جون سهولتون ۽ مناسب روزگار فراهم ڪرڻ، اهڙي نموني جو انهن کي واجبي آرام ۽ ڪجهه فالتو وقت ملي وڃي.
- (3) سڀني شخصن کي ضروري سماجي وڃي يا پتي ڪنهن طريقي سان سماجي تحفظ ڏيڻ، انهن کي جيڪي پاڪستان جي خدمت ڪن ٿا.
- (4) زندگيءَ جون ضرورتون جهڙوڪ کاڌو، لتو، آجھو، تعليم ۽ طبعي سهولتون سڀني شهرين کي مهيا ڪرڻ ۽ اهو به بنا ڪنهن جنس، ذات، پات، نسل ۽ قوم جي امتياز جي يا اهي جيڪي هميشه لاءِ يا عارضيءَ طور لاچار، بيماري يا بيروزگاريءَ جي ڪري گذارو نٿا ڪري سگهن.
- (5) فردن جي آمدني ۽ ڪمائيءَ ۾ غير برابريءَ کي گهٽ ڪرڻ جنهن ۾ پاڪستان جي ملازمت جا ڪيترا طبقات اچي وڃن ٿا.
- (6) وياج کي جيترو جلد ممڪن هجي ختم ڪرڻ.